

Proceso atnaujinimas po EŽTT sprendimų bylose prieš Lietuvą

Nika Bruskina

Vilniaus universiteto Teisės fakulteto
Viešosios teisės katedros asistentė
socialinių mokslų daktarė
Saulėtekio al. 9, I rūmai, LT-10222 Vilnius, Lietuva
Tel. (+370 5) 236 6175
El. paštas: <nika.bruskina@tf.vu.lt>

Straipsnyje autorė nagrinėja Lietuvos bendrosios kompetencijos ir administracinių teismų praktiką atnaujinant procesą baudžiamosiose, civilinėse ir administracinėse bylose, kai Europos Žmogaus Teisių Teismas (toliau – EŽTT ar Teismas) konstatavo, kad Lietuva pažeidė Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją (toliau – Konvencija) ir (ar) jos protokolus.

Pagrindiniai žodžiai: proceso atnaujinimas, Europos Žmogaus Teisių Teismas, Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, teismų praktika, bendrosios kompetencijos teismai, administraciniai teismai.

The Reopening of Proceedings After the Judgment of the ECtHR in Cases Against Lithuania

The author of this article examines the case law of the Lithuanian courts of general jurisdiction and administrative courts related to the reopening of domestic criminal, civil, or administrative proceedings when the European Court of Human Rights (hereinafter – the ECtHR or the Court) finds a violation of the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms and/or Protocols in the cases against Lithuania.

Keywords: the reopening of proceedings, the European Court of Human Rights, the Convention for the Protection of Human Rights and Fundamental Freedoms, case law, courts of general jurisdiction, administrative courts.

Įvadas

Pagal Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos (toliau – Konvencija) 46 straipsnio 1 ir 2 dalį valstybės, kurių atžvilgiu įsigaliojo Konvencija ir (ar) jos protokolai (toliau – Susitariančio-sios Šalys), įsipareigoja vykdyti galutinį Europos Žmogaus Teisių Teismo (toliau – EŽTT ar Teismas) sprendimą kiekvienoje byloje, kurios šalys jos yra, Europos Tarybos Ministrų Komitetas (toliau – ET MK) prižiūri EŽTT sprendimų vykdymą¹. EŽTT savo praktikoje pabrėžia, kad „EŽTT sprendimas,

¹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 156-7390.

kuriuo EŽTT nustato pažeidimą, įpareigoja valstybę ne tik sumokėti žalos atlyginimą, priteistą EŽTT pagal Konvencijos 41 straipsnį, bet ir prižiūrint ET MK, pasirinkti kitas individualiasias ir (ar) bendrąsias priemones siekiant nutraukti padarytą pažeidimą ir kiek įmanoma atitaisyti jo padarinius. Valstybė atsakovė turi nutraukti pažeidimą ir suteikti žalos atlyginimą už šio pažeidimo padarinius tokiu būdu, kad kiek įmanoma atkurtų iki pažeidimo buvusią padėtį². Siekdamas padėti valstybei atsakovei įvykdyti savo įsipareigojimą pagal Konvencijos 46 straipsnį, EŽTT gali tik nurodyti individualiųjų ir (ar) bendrųjų priemonių pobūdį, kurių valstybė galbūt galėtų imtis³. Susitariančiosios Šalys turi vertinimo laisvę, prižiūrint ET MK, nuspręsti, kokiomis konkrečiai individualiosiomis ir (ar) bendrosiomis priemonėmis jos įvykdys galutinius EŽTT sprendimus bylose, kuriose jos yra šalys, su sąlyga, kad jų pasirinktos priemonės atitinka EŽTT sprendimo išvadą⁴. Valstybės individualiosiomis priemonėmis siekiama atkurti konkretaus pareiškėjo, EŽTT laimėjusio bylą prieš valstybę atsakovę, padėtį, kuri buvo iki jo / jos teisių pažeidimo. Valstybės individualiosios priemonės apima teisingo atlyginimo, EŽTT priteisto pagal Konvencijos 41 straipsnį⁵, sumokėjimą pareiškėjui / pareiškėjai⁶. Tam tikrose bylose valstybė, siekdama kiek įmanoma atitaisyti pažeidimo padarinius, turi imtis ir kitų individualiųjų priemonių (pvz., teismo proceso, kuriame dalyvavo pareiškėjas, atnaujinimas, jeigu iš EŽTT sprendimo matyti, kad kyla abejonių dėl šio nacionalinio teismo proceso teisėtumo ar pagrįstumo; arba neįvykdyto, bet pareiškėjui palankaus nacionalinio teismo sprendimo (jeigu dėl neįvykdymo EŽTT nustatė Konvencijos / Konvencijos protokolo pažeidimą) įvykdymas). Valstybės bendrųjų priemonių tikslas yra užkirsti kelią panašioms pažeidimams ateityje ir (ar) nutraukti tebetrūkančius pažeidimus (pvz., EŽTT sprendimo, kuriuo nustatytas Konvencijos ir (ar) jos protokolų pažeidimas, vertimas į

² EŽTT. [DK], *Broniowski prieš Lenkiją*, Nr. 31443/96, 2004 m. birželio 22 d., § 192; EŽTT. [DK], *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu prieš Rumuniją*, Nr. 47848/08, 2014 m. liepos 17 d., § 158; EŽTT. [DK], *Ramos Nunes de Carvalho e Sá prieš Portugaliją*, Nr. 55391/13, 57728/13, 74041/13, 2018 m. lapkričio 6 d., § 222.

³ EŽTT. [DK], *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu prieš Rumuniją* <...>, § 159.

⁴ Council of Europe. Recommendation No. R (2000) 2 of the Committee of Ministers to member states on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgements of the European Court of Human Rights. Adopted by the Committee of Ministers on 19 January 2000 at the 694th meeting of the Ministers' Deputies [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2f06>; EŽTT. [DK], *Broniowski prieš Lenkiją* <...>, § 192.

⁵ Konvencijos 41 str. Teisingas atlyginimas.

„Jeigu Teismas nustato Konvencijos ar jos protokolų pažeidimą ir jeigu Aukštosios Susitariančiosios Šalies įstatymai leidžia tik iš dalies atlyginti pažeidimu padarytą žalą, tai prireikus Teismas gali priteisti nukentėjusiajai šaliai teisingą atlyginimą“.

⁶ Pvz., 2011 m. EŽTT priteisė 42 995 Eur bylose prieš Lietuvą; 2012 m. – 60 738 Eur; 2013 m. – 52 635 Eur; 2014 m. – 39 340 Eur; 2015 m. – 132 233 Eur; 2016 m. – 281 770 Eur; 2017 m. – 190 817 Eur; 2018 m. – 428 464 Eur. Žr. Just satisfaction. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/1-just-satisfaction-global/16807b9250>>; Supervision of the Execution of Judgments and Decisions of the European Court of Human Rights. 12th Annual Report of the Committee of Ministers, 2018, Council of Europe, p. 77 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/annual-report-2018/168093f3da>>. Šiuo požiūriu būtina pažymėti, kad ne visuose sprendimuose, kuriais net nustatomas Konvencijos / Konvencijos protokolų pažeidimai, EŽTT priteisia teisingą atlyginimą pagal Konvencijos 41 straipsnį. Pvz., EŽTT nepriteisia atlyginimo, kai pareiškėjas jo neprašė (pareiškėjo prašymas yra viena iš sąlygų teisingam atlyginimui nustatyti) (žr. EŽTT. *Laniauskas ir Januška prieš Lietuvą*, Nr. 74111/13 ir 53460/15, 2018 m. rugsėjo 25 d., § 54). Pvz., EŽTT nusprendžia, kad pažeidimo pripažinimas yra pakankama satisfakcija aukai (žr. EŽTT. *Daktaras prieš Lietuvą*, Nr. 42095/98, 2000 m. spalio 10 d., §§ 47–49; EŽTT. *Vasiliauskas prieš Lietuvą [DK]*, Nr. 35343/05, 2015 m. spalio 20 d., §§ 193, 195; EŽTT. *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą*, Nr. 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 ir 72824/13, 2017 m. gegužės 23 d., §§ 196, 197, 199; EŽTT. *Šimkus prieš Lietuvą*, Nr. 41788/11, 2017 m. birželio 13 d., §§ 54–57).

nacionalinę kalbą ir platinimas⁷; nacionalinės teisės aktų keitimas⁸, nacionalinių teismų praktikos keitimas⁹). Vykdydamos EŽTT sprendimus, Susitariančiosios Šalys turi pareigą pranešti ET MK apie planuojamas / iš dalies įgyvendintas individualiąsias ir (ar) bendrąsias priemones, teikdamos ET MK konkretaus EŽTT sprendimo, kuriuo nustatytas Konvencijos ir (ar) jos protokolo (-ų) pažeidimas, vykdymo planą arba, jeigu jau įgyvendintos visos būtinos priemonės konkrečiam EŽTT sprendimui įvykdyti, – vykdymo ataskaitą¹⁰.

Šio straipsnio tyrimo objektas yra viena iš minėtų individualių priemonių – proceso atnaujinimas baudžiamosiose, civilinėse ir administracinėse bylose, EŽTT nustačius Konvencijos ir (ar) jos protokolo (-ų) pažeidimą bylose prieš Lietuvą. Konkrečiai, straipsnio pirmoje dalyje analizuojamos proceso atnaujinimo po EŽTT sprendimo Lietuvos nacionalinis teisinis reguliavimas. Antroje straipsnio dalyje išskiriamos bylų kategorijos, kai proceso atnaujinti nėra būtina ir įmanoma. Trečioje darbo dalyje straipsnio autorė aptaria subjektus, turinčius teisę prašyti atnaujinti procesą skirtingose autorės apibendrintose bylų kategorijose. Ketvirtoje dalyje nagrinėjami proceso atnaujinimo terminai ir LAT praktika atnaujinant praleistą terminą pateikti prašymą dėl proceso atnaujinimo.

Straipsnio tikslas – remiantis Lietuvos nacionaliniu teisiniu reguliavimu ir Lietuvos teismų praktika, EŽTT praktika, ET MK dokumentais bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės pateiktais EŽTT sprendimų vykdymo planais ir vykdymo ataskaitomis nustatyti Lietuvos teisinio reguliavimo ir Lietuvos Aukščiausiojo Teismo (toliau – LAT) bei Lietuvos vyriausiojo administracinio teismo (toliau – LVAT) praktikos pokyčius, tendencijas ir galimas problemas atnaujinant procesą po EŽTT sprendimų bylose prieš Lietuvą. Siekiant nurodyto tikslo keliami šie uždaviniai: 1) apibendrinti ir įvertinti Lietuvos nacionalinį teisinį reguliavimą dėl proceso atnaujinimo po EŽTT sprendimo bylose prieš Lietuvą; 2) nagrinėjant EŽTT ir Lietuvos teismų praktiką išskirti atvejus, kai proceso atnaujinti nėra būtina ir įmanoma; 3) remiantis Lietuvos teismų praktika, aptarti subjektus, turinčius teisę prašyti atnaujinti procesą, bei atkreipti dėmesį į galimus LAT ir LVAT praktikos skirtumus šiuo požiūriu; 4) išnagrinėti LAT praktiką atnaujinant praleistą terminą pateikti prašymą dėl proceso atnaujinimo.

Straipsnyje naudojami analizės, lyginamasis ir sisteminis metodai.

Remiantis ET MK parengta statistika, 2013 m. ET MK atliko EŽTT sprendimų vykdymo priežiūrą 36 bylose prieš Lietuvą, 2014 m. – 26 bylose; 2015 m. – 31 byloje; 2016 m. – 27 byloje; 2017 m. – 30 bylų¹¹, 2018 m. – 41 byloje¹². Šiuo metu (2019 m. birželio 26 d. duomenimis) ET MK

⁷ EŽTT galutinių sprendimų, kuriais nustatytas pažeidimas bylose prieš Lietuvą, vertimai į lietuvių kalbą skelbiami EŽTT HUDOC duomenų bazėje <<https://hudoc.echr.coe.int>> bei Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT interneto svetainėje <<http://www.lrv-atstovas-ezt.lt/>>. Taip pat Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovas EŽTT dalyvauja skelbiant ir platinant EŽTT praktiką suinteresuotoms institucijoms bei visuomenei.

⁸ Pvz., buvo pakeistas Baudžiamasis kodeksas, Baudžiamojo proceso kodeksas ir Bausmių vykdymo kodeksas siekiant įvykdyti EŽTT sprendimą byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą*. Plačiau žr. LR Vyriausybės atstovo EŽTT ataskaita dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* (Nr. 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 ir 72824/13) vykdymo, pateikta ET MK 2019 m. balandžio 9 d.

⁹ Apie nacionalinių teismų praktikos keitimą, kaip bendrąją priemonę, teisiant už genocidą prieš Lietuvos partizanų sovietų okupacijos metais žr. LR Vyriausybės atstovo EŽTT atnaujinta ataskaita dėl EŽTT sprendimo byloje *Vasiliauskas prieš Lietuvą* (Nr. 35343/05) vykdymo, pateikta ET MK 2017 m. spalio 5 d.

¹⁰ Guide for the drafting of action plans and reports for the execution of judgments of the European Court of Human Rights. Directorate General Human Rights And Rule of Law Directorate of Human Rights Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. Series «Vade-mecum» n°1 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/guide-drafting-action-plans-reports-en/1680592206>>.

¹¹ Pending cases – State by State. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/2-pending-cases-2013-2017-state-by-state/16807b8668>>.

¹² 12th Annual Report of the Committee of Ministers, 2018 <...>, p. 60.

atlieka EŽTT sprendimų vykdymo priežiūrą 44 bylose prieš Lietuvą¹³, ET MK pabaigė EŽTT sprendimų bylose prieš Lietuvą vykdymo priežiūrą 108 bylose priimdama galutinę rezoliuciją¹⁴. Akivaizdu, kad visose šiose Lietuvos pralaimėtose bylose kilo klausimas dėl tinkamų priemonių (įskaitant proceso atnaujinimą) EŽTT sprendimams įvykdyti. Taigi tyrimas gali būti aktualus, visų pirma, LAT, atnaujinančiam procesą civilinėse ir baudžiamosiose bylose, ir LVAT, atnaujinančiam procesą administracinėse bylose po EŽTT sprendimų, kuriais nustatytas Konvencijos ir (ar) jos protokolų pažeidimas bylose prieš Lietuvą. Be abejo, tyrimas aktualus ir kitiems Lietuvos teismams, kurie turi tiesiogiai taikyti EŽTK ir užkirsti kelią panašioms Konvencijos pažeidimams ateityje. Taip pat tyrimas būtų įdomus visoms valdžios institucijomis, kurių vadovaujamai sričiai yra reikšmingas konkretus EŽTT sprendimas. Šis tyrimas galėtų būti naudingas ir patiems pareiškėjams bei jų advokatams.

EŽTT sprendimų vykdymas yra dažnas užsienio mokslininkų tyrimo objektas: aptariami pagrindiniai EŽTT sprendimų vykdymo aspektai (teisingas atlyginimas, EŽTT sprendimų vykdymo planų ir vykdymo ataskaitų pateikimas, ET MK kompetencija EŽTT sprendimų vykdymo srityje, taikių sutarimų vykdymo priežiūra, tam tikrų valstybių ir ET priemonės siekiant paskatinti EŽTT sprendimų vykdymą, esminiai sunkumai, kylantys vykdant EŽTT sprendimus; aptariamas EŽTT vaidmuo EŽTT sprendimų vykdymo srityje ir pan.¹⁵. Mokslinėje literatūroje buvo lyginamas Lietuvos Respublikos ir Rusijos Federacijos Konstitucinių Teismų požiūris į EŽTT sprendimų privalomumą¹⁶. Lietuvos mokslinėje literatūroje taip pat analizuotas proceso atnaujinimas bylose EŽTT sprendimo pagrindu¹⁷. Lietuvos Seime buvo organizuota tarptautinė diskusija apie EŽTT sprendimų vykdymą Lietuvoje¹⁸.

¹³ Bylos prieš Lietuvą, kuriose vyksta vykdymo procesas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT interneto svetainė [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrv-atstovas-eztt.lt/page/bylos-pries-lietuva-kuriose-vyksta-vykdomo-procesas>>.

¹⁴ Bylos prieš Lietuvą, kuriose vykdymo priežiūra pabaigta. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT interneto svetainė [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrv-atstovas-eztt.lt/page/bylos-pries-lietuva-kuriose-vykdomo-prieziura-pabaigta>>.

¹⁵ SICILIANOS L.-A.; KOSTOPOULOU, M.-A. *The individual application under the European Convention on Human Rights. Procedural Guide*. Council of Europe, June 2019; *The implementation of judgments of the European Court of Human Rights*. Council of Europe, February 2018; LAMBERT-ABDELGAWAD, E. The Enforcement of ECtHR Judgments. In *Enforcement of EU law and values: ensuring Member States' compliance*, OUP, 2017; LAMBERT-ABDELGAWAD, E. Dialogue and the Implementation of the European Court of Human Rights' Judgments. *Netherlands quarterly of human rights*. 2016, Vol. 34(4); SEIBERT-FOHR, A., VILLIGER, M.E. *Judgments of the European Court of Human Rights: effects and implementation*. Routledge, 2015; De LONDRAS, F., DZEHTSIAROU, K. Mission Impossible? Addressing Non-Execution through Infringement Proceedings in the European Court of Human Rights. *The international and comparative law quarterly*, 2017, Vol. 66(2); DONALD, A., SPECK, A.-K. The European Court of Human Rights' Remedial Practice and its Impact on the Execution of Judgments. *Human Rights Law Review*, 2019, Vol. 19(1); PINTO DE ALBUQUERQUE, P. Réflexions sur le renforcement de l'obligation d'exécution des arrêts de la Cour européenne des droits de l'Homme. *Cour européenne des droits de l'homme: une confiance nécessaire pour une autorité renforcée: dixième colloque international du C.R.D.H.: actes du colloque des 19–20 novembre 2015*. Paris: A. Pedone, 2016; KELLER, H.; MARTI, C. Reconceptualizing Implementation: The Judicialization of the Execution of the European Court of Human Rights' Judgments. *The European Journal of International Law*, 2015, Vol. 26(4).

¹⁶ PADSKOCIMAITE, A. Constitutional Courts and (Non)execution of Judgments of the European Court of Human Rights: a Comparison of Cases from Russia and Lithuania. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, 2017, Vol. 77(3).

¹⁷ RANDAKEVIČIENĖ, I. Baudžiamojo proceso atnaujinimas kaip priemonė, įgyvendinanti *restitutio in integrum*. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2007, Nr. 3(93); BOLZANAS, D. *Proceso atnaujinimas civilinėse bylose: daktaro disertacija*. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011; BUBNYTĖ, K. *Teismų vaidmuo įgyvendinant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2015 m.

¹⁸ Seime – tarptautinė diskusija apie Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų vykdymą Lietuvoje. 2017 m. lapkričio 13 d. pranešimas žiniasklaidai [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=252548>.

Tačiau nepaisant tokio pobūdžio analizės aktualumo ir būtinumo, autorės žiniomis, mokslinių publikacijų, kuriose būtų nagrinėjama naujausia Lietuvos teismų praktika dėl proceso atnaujinimo siekiant tinkamai įvykdyti EŽTT sprendimus, nėra. Straipsnio šaltinis yra tyrimui reikšmingi Lietuvos teisės aktai, aktuali Lietuvos teismų praktika, EŽTT praktika, Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT ET Ministrų Komitetui pateikti planai ir ataskaitos dėl EŽTT sprendimų bylose prieš Lietuvą vykdymo, ET MK rekomendacijos.

1. Proceso atnaujinimas po EŽTT sprendimo: Lietuvos teisinis reguliavimas

EŽTT neturi jurisdikcijos įpareigoti valstybės atsakovės atnaujinti procesą¹⁹, bet tam tikrose bylose, atsižvelgdamas į nustatyto pažeidimo pobūdį (pvz., kai nustatomas Konvencijos 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) pažeidimas), EŽTT pabrėžia, kad proceso atnaujinimas yra tinkama Konvencijos pažeidimo atitaisymo forma²⁰. EŽTT praktikoje yra pavyzdžių, kai Teismas pripažino, kad proceso atnaujinimo galimybę turi vertinti nacionalinis teismas, atsižvelgdamas į nacionalinę teisę ir į ypatingas bylos aplinkybes, pvz., *res judicata* principą ar teisinio tikrumo principą civiliniame procese, ypač, kai procese buvo ir kitų privačių asmenų, turinčių ginamą teisėtą interesą²¹. ET MK pripažįsta, kad nors Konvencijoje nėra nuostatos, kuri tiesiogiai įpareigotų Susitariančiąsias Šalis savo nacionalinėse teisinėse sistemose numatyti teisę kreiptis dėl nacionalinio teismo proceso atnaujinimo, tokios teisės buvimas esant ypatingoms aplinkybėms yra svarbus ir iš tikrųjų tam tikrose bylose yra vienintelė priemonė *restitutio in integrum* (grąžinti asmenį į padėtį, kuri buvo iki teisės pažeidimo) pasiekti²². ET MK skatina Susitariančiąsias Šalis užtikrinti, kad jų nacionalinėje teisinėje sistemoje yra tinkamos klausimo peržiūros, įskaitant teismo proceso atnaujinimą, mechanizmai, ypač tais atvejais, kai:

1. nukentėjusioji šalis (angl. *the injured party*) dėl priimto ginčijamo nacionalinio sprendimo ir toliau patiria labai didelius neigiamus padarinius, kurie nėra tinkamai atitaisyti EŽTT priteisus teisingą atlyginimą ir negali būti pašalinami kitomis priemonėmis, išskyrus klausimo peržiūrėjimą ar proceso atnaujinimą, arba
2. EŽTT sprendimas leidžia daryti išvadą, kad (a) ginčijamas nacionalinis sprendimas savo esme prieštarauja Konvencijai, arba (b) EŽTT nustatė pažeidimą dėl esminių procedūrinių pažeidimų arba trūkumų, kurie kelia rimtų abejonių dėl ginčijamo nacionalinio proceso rezultatų²³.

ET MK pabrėžia, kad turi būti nustatytas tiesioginis priežastinis nustatyto pažeidimo ir tebetrunkančių nukentėjusios šalies kančių ryšys²⁴. Toliau šio straipsnio dalyje analizuojamos Lietuvos teisės nuostatos, pagal kurias atitinkami subjektai turi teisę prašyti atnaujinti procesą civilinėje, baudžiamojoje ir administracinėje bylose, EŽTT nustačius Konvencijos ir (ar) Konvencijos protokolo (-ų) pažeidimą bylose prieš Lietuvą.

¹⁹ EŽTT. [DK], *Moreira Ferreira prieš Portugaliją* (Nr. 2), Nr. 19867/12, 2017 m. liepos 11 d., § 49; EŽTT. *Aviakompanija A.T.I., ZAT prieš Ukrainą*, Nr. 1006/07, 2017 m. spalio 5 d., § 30; EŽTT. [DK], *Ramos Nunes de Carvalho e Sá prieš Portugaliją*, <...>, § 222.

²⁰ EŽTT. [DK], *Moreira Ferreira prieš Portugaliją* (Nr. 2), <...>, §§ 48–51; EŽTT. [DK], *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) prieš Šveicariją* (Nr. 2), Nr. 32772/02, 2009 m. birželio 30 d., § 90; EŽTT. *Hulpe ir kiti prieš Rumuniją*, Nr. 24838/10 ir 4 kiti, 2018 m. vasario 27 d., § 30; EŽTT. *Timar ir kiti prieš Rumuniją*, Nr. 26856/06 ir 7 kiti, 2017 m. vasario 28 d., § 32.

²¹ EŽTT. *van de Kolk prieš Nyderlandus*, Nr. 23192/15, 2019 m. gegužės 28 d., § 38; EŽTT. *Igranov ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 42399/13 ir 8 kiti, 2018 m. kovo 20 d., § 25; EŽTT. *Aviakompanija A.T.I., ZAT prieš Ukrainą*, Nr. 1006/07, 2017 m. spalio 5 d., § 35; EŽTT. *Davydov prieš Rusiją*, Nr. 18967/07, 2017 m. spalio 30 d., § 29.

²² Council of Europe. Recommendation No. R (2000) 2 <...>.

²³ Ten pat.

²⁴ Ten pat.

Pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punktą²⁵ civilinis procesas gali būti atnaujinamas EŽTT pripažinus, kad Lietuvos teismų sprendimai, nutartys ar nutarimai civilinėse bylose prieštarauja Konvencijai ir (ar) jos papildomiems protokolams, kurių dalyvė yra Lietuvos Respublika, arba kai EŽTT nagrinėjamą peticiją išbraukia iš bylų sąrašo taikaus susitarimo ar vienašalės deklaracijos pagrindu, jeigu taikiu susitarimu ar vienašale deklaracija pripažįstama, kad Lietuvos teismų sprendimais, nutartimis ar nutarimais civilinėse bylose buvo pažeistos Konvencijoje ir (ar) jos papildomuose protokoluose, kurių dalyvė yra Lietuvos Respublika, nustatytos pareiškėjų teisės. CPK 365 straipsnyje nustatyta, kad prašymus atnaujinti procesą CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu gali paduoti šalis ir tretieji asmenys (taigi asmenys, neįtraukti į nacionalinės bylos nagrinėjimą, neturi teisės prašyti atnaujinti procesą pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punktą). Prašymus dėl proceso atnaujinimo, siekiant apginti viešąjį interesą, gali paduoti Lietuvos generalinis prokuroras. Remiantis CPK 367 straipsnio 1 dalimi, prašymas atnaujinti procesą CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu pagrindu pateikiamas LAT. Pagal CPK 368 straipsnio 1 dalį prašymas atnaujinti procesą gali būti pateikiamas per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią jį pateikiantis subjektas sužinojo arba turėjo sužinoti aplinkybes, sudarančias proceso atnaujinimo pagrindą.

Pagal Baudžiamojo proceso kodekso (toliau – BPK)²⁶ 456 straipsnį Lietuvos Respublikos teismų išnagrinėtos baudžiamosios bylos gali būti atnaujintos, kai, be kita ko, EŽTT pripažįsta, kad sprendimas nuteisti asmenį yra priimtas pažeidžiant Konvenciją ar jos papildomus protokolus, jeigu pažeidimai pagal pobūdį ir sunkumą kelia pagrįstą abejonių dėl asmens nuteisimo ir tebetrunkantys pažeidimai gali būti ištaisyti tik atnaujinus nuteistojo bylą. BPK 457 straipsnio 1 ir 2 dalyje numatyta, kad prašymą atnaujinti baudžiamąją bylą dėl EŽTT sprendimo gali pateikti asmuo, kurio atžvilgiu byloje buvo padaryta Konvencijos ar jos papildomų protokolų pažeidimų, jo teisių perėmėjas, šių asmenų įgaliotas atstovas ar Lietuvos Respublikos generalinis prokuroras; teikimu reikalauti atnaujinti bylą gali ir LAT pirmininkas. Pagal BPK 458 straipsnio 1 ir 2 dalį prašymas ar teikimas LAT paduodamas per šešis mėnesius nuo tos dienos, kai priimtas EŽTT sprendimas yra ar tampa galutinis.

Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymo (toliau – ABTĮ) 156 straipsnio 2 dalies 1 punkte nustatyta, kad procesas gali būti atnaujinamas, kai EŽTT pripažįsta, kad Lietuvos Respublikos teismo sprendimas byloje prieštarauja Konvencijai ir jos papildomiems protokolams²⁷. Nagrinėjant ABTĮ 157 straipsnio 1 dalį matyti, kad, EŽTT pripažinus pažeidimą, prašymą atnaujinti procesą turi teisę paduoti proceso šalys ir jų atstovai, taip pat prokuroras ir viešojo administravimo subjektai, kad būtų apgintas viešasis interesas ar apgintos valstybės ir asmenų teisės bei įstatymų saugomi interesai. Pagal ABTĮ 157 straipsnio 2 dalį „Apygardos administracinio teismo pirmininko siūlymu arba gavęs informaciją apie tai, kad gali būti proceso administracinėje byloje atnaujinimo pagrindų, išimtiniais atvejais teikimą atnaujinti procesą turi teisę paduoti LVAT pirmininkas. LVAT pirmininko teikimą nagrinėja didžiausią teisėjo darbo stažą turinčio teisėjo skiriama teisėjų kolegija. Teikimu išreiškiamas tik informacinio pobūdžio siūlymas svarstyti, ar nėra proceso atnaujinimo pagrindų, ir teisėjų kolegijai jis nėra privalomas“. Pagal ABTĮ 158 straipsnio 1 dalį prašymas dėl proceso atnaujinimo pateikiamas LVAT. Remiantis ABTĮ 158 straipsnio 2 dalimi fizinio asmens, neturinčio aukštojo universitetinio teisinio išsilavinimo, prašymą dėl proceso atnaujinimo surašo advokatas. Autorės nuomone, ši ABTĮ nuostata galėtų būti vertintina kaip varžanti asmens kreipimąsi, nes asmuo verčiamas kreiptis į advokatą ir patirti išlaidų tais atvejais, kai negali gauti antrinės valstybės garantuojamos teisinės pagalbos

²⁵ Civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.

²⁶ Plačiau žr. Baudžiamojo proceso kodekso 456–461 str. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.

²⁷ Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 13-308; 2000, nr. 85-2566; *TAR*, 2016, nr. 2016-16849.

(negali prašyti valstybės apmokėti šios advokato paslaugos – dokumento rengimo) pagal Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymą²⁸, *inter alia*, dėl to, kad asmens turtas ir metinės pajamos bent kiek viršija Vyriausybės nustatytą turto ir pajamų lygį teisinei pagalbai gauti. Šiuo požiūriu pažymėtina, kad nei BPK 457 straipsnyje, nei CPK 365 straipsnyje nėra numatyta, kad prašymą dėl proceso atnaujinimo būtinai turi surašyti advokatas. Manytina, toks reikalavimas dėl advokato dalyvavimo surašant prašymą neturėtų būti taikomas asmeniui, kurio byloje EŽTT nustatė pažeidimą, nes valstybė turėtų imtis tinkamų priemonių pareiškėjo pažeidimui atitaisyti, o tam tikrose bylose būtent proceso atnaujinimas yra vienintelė priemonė ir reikalavimas kreiptis į advokatą gali užkirsti kelią nepasiturinčiam asmeniui kreiptis dėl proceso atnaujinimo ir tinkamai apginti savo teises²⁹, ypač jeigu valstybės institucijos manys, kad joms pačioms kreiptis dėl proceso atnaujinimo pagal ABTĮ 157 straipsnio 1 ir 2 dalis konkrečioje byloje nėra pagrindo. Pagal ABTĮ 159 straipsnio 1–2 dalį prašymas dėl proceso atnaujinimo gali būti paduodamas per tris mėnesius nuo tos dienos, kai jį padavęs subjektas sužinojo arba turėjo sužinoti apie aplinkybes, kurios yra proceso atnaujinimo pagrindas, bet asmenims, praleidusiems prašymo dėl proceso atnaujinimo padavimo terminą dėl svarbių priežasčių, praleistas terminas gali būti atnaujintas, jeigu prašymas dėl termino atnaujinimo paduotas ne vėliau kaip po vieno metų nuo sprendimo įsiteisėjimo dienos. ABTĮ 159 straipsnio 3 dalyje nurodyta, kad prašymas dėl proceso atnaujinimo negali būti paduodamas, jeigu nuo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo praėjo daugiau kaip penkeri metai, išskyrus atvejį, kai procesas atnaujinamas EŽTT pripažinus, kad Lietuvos Respublikos teismo sprendimas byloje prieštarauja Konvencijai ir jos papildomiems protokolams.

EŽTT neišbraukia peticijos iš bylų sąrašo vienašalės deklaracijos pagrindu, pagal kurią valstybė atsakovė pripažįsta Konvencijos pažeidimą ir įsipareigoja atlyginti pareiškėjo patirtą žalą, jeigu EŽTT mano, kad konkrečioje byloje pareiškėjo galimybė kreiptis dėl proceso atnaujinimo yra tinkamas pažeidimo atitaisymas, o valstybės atsakovės nacionalinėje teisėje nenumatyta galimybė kreiptis dėl proceso atnaujinimo peticiją išbraukus vienašalės deklaracijos pagrindu³⁰. Todėl teigiamai vertintinos Lietuvos nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias proceso atnaujinimas galimas ne tik tais atvejais, kai EŽTT nustatė Konvencijos ir (ar) jos protokolų pažeidimą priimdama sprendimą iš esmės, bet ir kai EŽTT nagrinėjamą peticiją išbraukia iš bylų sąrašo taikaus susitarimo ar vienašalės deklaracijos pagrindu, jeigu taikiau susitarimu ar vienašale deklaracija pripažįstama, kad Lietuvos teismų sprendimais buvo pažeistos Konvencijoje ir (ar) jos protokoluose, kurių dalyvė yra Lietuvos Respublika, nustatytos pareiškėjų teisės.

Atrodo, kad LAT, be EŽTT nustatyto pažeidimo, kurį atnaujinus procesą byloje būtina atitaisyti, dar tikrina, ar yra naujų aplinkybių, kurios sudarytų teisinį pagrindą atnaujinus procesą byloje persvarstyti tam tikrą klausimą. Pvz., LAT pakartojęs EŽTT išvadą sprendime (dėl kurio atnaujintas procesas civilinėje byloje), kad pats savaime įpareigojimas nugriauti statinį buvo teisėtas Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnio³¹ požiūriu bei tokiu įpareigojimu buvo siekiama teisėto tikslo, LAT konstatavo, kad atnaujintoje nagrinėjamoje byloje įpareigojimas nugriauti pareiškėjų statinius buvo teisėtas, todėl nėra persvarstytinas šioje byloje. LAT pridūrė, kad „neįžvelgia jokių naujų aplinkybių,

²⁸ Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 30-827; 2005, nr. 18-572; 2013, nr. 54-2675.

²⁹ Dėl teisės kreiptis į apeliacinės instancijos teismą nesinaudojant advokato pagalba žr. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2019 m. kovo 1 d. nutarimas Nr. KT9-N3/2019 byloje 1/2018. *TAR*, 2019, nr. 3464.

³⁰ EŽTT. *Aviakompanija A.T.I., ZAT prieš Ukrainą*, Nr. 1006/07, 2017 m. spalio 5 d., §§ 27–41; EŽTT. *van de Kolk prieš Nyderlandus*, Nr. 23192/15, 2019 m. gegužės 28 d., §§ 4–5; EŽTT. *Igranov ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 42399/13 ir 8 kiti, 2018 m. kovo 20 d., §§ 24–27.

³¹ Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 1, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 156-7391.

kurios sudarytų teisinį pagrindą atnaujinus procesą byloje persvarstyti įpareigojimą nugriauti statinius, pastatytus miško žemėje³².

2. Proceso atnaujinimas po EŽTT sprendimo: ar visais atvejais būtinas ir įmanomas?

Procesas byloje gali būti atnaujintas po EŽTT sprendimo, kuriuo EŽTT konstatavo materialinės teisės normų pažeidimus³³ ar proceso teisės normų pažeidimus³⁴. Procesas turi būti atnaujintas, jeigu yra pagrindas manyti, kad nacionaliniai teismai priėmė neteisėtą ir nepagrįstą sprendimą (nutartį)³⁵.

LAT pažymi, kad proceso atnaujinimas yra „papildoma nacionalinė teisių gynimo priemonė“, „išimtinė (ekstraordinari) procesinė priemonė“. LAT pabrėžia, kad „proceso atnaujinimas nėra automatiška EŽTT sprendimo, kuriuo konstatuotas Konvencijos pažeidimas, pasekmė. Kiekvienu atveju esminis kriterijus, kuris turi būti įvertintas, – ar neatnaujinus proceso asmuo patirtų (patiria) nepatogumų, kurių neįmanoma išvengti kitaip, kaip tik atnaujinus procesą“³⁶.

Iš tikrųjų tam tikrose byloje proceso atnaujinti nėra būtina arba įmanoma.

Pirma, proceso atnaujinti nėra būtina (įmanoma) dėl EŽTT nustatyto pažeidimo esmės ir priežastinio ryšio tarp EŽTT nustatyto pažeidimo ir nacionalinio teismo sprendimo stokos. Byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* Konvencijos 3 straipsnio (kankinimo uždraudimas) pažeidimas buvo nustatytas dėl to, kad nebuvo veiksmingo pareiškėjų laisvės atėmimo baudmės iki gyvos galvos peržiūros mechanizmo ir todėl pareiškėjams skirtos laisvės atėmimo iki gyvos galvos baudmės negali būti laikomos sumažinamomis pagal Konvencijos 3 straipsnio reikalavimus³⁷. Byloje *Matiošaitis ir kiti* pareiškėjų nuteisimas ir nubaudimas pats savaime nebuvo bylos dalykas EŽTT ir todėl EŽTT priėmus sprendimą nebuvo pagrindo procesui atnaujinti pareiškėjų baudžiamosiose byloje³⁸. Taigi procesas negali būti atnaujinamas, kai nacionalinis teismas nenustato, kad tarp EŽTT nustatytų pažeidimų vienoje byloje ir nacionalinio teismo sprendimo kitoje byloje, kurioje prašoma atnaujinti procesą, yra priežastinis ryšys. Pvz., EŽTT sprendimu byloje *Urbšienė ir Urbšys prieš Lietuvą* nustatė Konvencijos 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) 1 dalies pažeidimą³⁹, pareiškėjai Urbšiai prašė atnaujinti procesą ne toje civilinėje byloje, kurioje EŽTT konstatavo Konvencijos pažeidimą, o kitoje civilinėje byloje. LAT nenustatė priežastinio ryšio tarp EŽTT sprendimu pareiškėjų byloje konstatuoto Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo ir teismo sprendimo civilinėje byloje, kurioje pareiškėjai prašė atnaujinti procesą. Todėl LAT atsisakė atnaujinti procesą⁴⁰.

³² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-324-684/2018, § 40.

³³ Pvz., žr. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2016 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-8-788/2016.

³⁴ Pvz., žr. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-366-969/2017.

³⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-368/2008.

³⁶ Žr. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-363/2008; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2009 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-262/2009; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2016 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-404-969/2016, 34–35 punktai; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-248-701/2017, 18 punktas.

³⁷ EŽTT. *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* <...>.

³⁸ Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT ataskaita dėl EŽTT sprendimo byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* <...>.

³⁹ EŽTT. *Urbšienė ir Urbšys prieš Lietuvą*, Nr. 16580/09, 2016 m. lapkričio 8 d.

⁴⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-248-701/2017, 22-23 punktai.

Antra, proceso atnaujinti nėra būtina ir tais atvejais, kai pažeidimo neigiami padariniai jau nutraukti pareiškėjo atžvilgiu ar pasibaigę laikui bėgant. Pvz., byloje *Šimkus prieš Lietuvą* Konvencijos septintojo protokolo 4 straipsnio (teisė nebūti dukart teisiama ar nubaustam už tą patį nusikaltimą) pažeidimas nustatytas dėl pareiškėjo dvigubo nubaudimo už tą pačią veiką, tačiau pareiškėjas po EŽTT sprendimo nebepatyrė žalos, nes dar prieš priimant EŽTT sprendimą pareiškėjui iškelta baudžiamoji byla nutraukta suėjus patraukimo baudžiamojo atsakomybės senaties terminui⁴¹. Pvz., byloje *Manic prieš Lietuvą* EŽTT nustatė Konvencijos 8 straipsnio (teisė į privatus ir šeimos gyvenimo gerbimą) pažeidimą dėl to, kad Utenos rajono apylinkės teismui priimant 2012 m. birželio 26 d. sprendimą dėl vaiko bendravimo su pareiškėju tvarkos, buvo pažeistos pareiškėjo (vaiko tėvo) procesinės teisės⁴². Po EŽTT sprendimo pareiškėjas kreipėsi į LAT dėl proceso atnaujinimo, prašydamas panaikinti ginčijamą Utenos rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 26 d. sprendimą ir perduoti bylą nagrinėti iš naujo pirmosios instancijos teismui. Tačiau LAT neatnaujino proceso toje civilinėje byloje, nes Utenos rajono apylinkės teismo 2012 m. birželio 26 d. sprendimo peržiūrėjimas šiuo atveju nesukeltų jokių teisinių padarinių, nes juo nustatyta laikina bendravimo su vaiku tvarka iki vaikai suėis septyneri metai, LAT sprendžiant dėl proceso atnaujinimo, jau negaliojo (pareiškėjo vaikai septyneri metai suėjo 2014 m. rugsėjo 18 d., t. y. iki LAT svarstant dėl proceso atnaujinimo)⁴³.

Trečia, nėra pagrindo procesui atnaujinti, kai pats EŽTT savo sprendimu pareiškėjo atžvilgiu pasiekė *restitutio in integrum* (gražino asmenį į padėtį, buvusią iki jo teisių pažeidimo). Pvz., tai yra atvejai, kai pareiškėjo patirta žala gali būti visiškai atlyginta (pažeidimo neigiami padariniai atitaisyti) pareiškėjui suteikiant piniginę kompensaciją (jokių kitų individualių priemonių imtis nebūtina). Šiuo atveju EŽTT pats priteisia žalos atlyginimą (turtinės žalos atlyginimą ir neturtinės žalos atlyginimą bei prireikus bylinėjimosi išlaidas) pagal Konvencijos 41 straipsnį (teisingas atlyginimas)⁴⁴. Kartais EŽTT pagrindiniame sprendime nusprendžia, kad Konvencijos 41 straipsnio taikymo klausimas neparengtas spręsti, atideda minėtą klausimą ir skatina Vyriausybę ir pareiškėją pranešti Teismui apie bet kokią galimą jų susitarimą. Bylos šalims pasiekus susitarimą, EŽTT, atsižvelgęs į valstybės ir pareiškėjo sudarytą taikų susitarimą, gali pripažinti, kad klausimas išspręstas ir remdamasis Konvencijos 37 straipsnio (peticijos išbraukimas iš sąrašo) 1 dalies b punktu išbraukia peticiją iš bylų sąrašo⁴⁵. Yra pavyzdžių, kai EŽTT išbraukia peticiją iš sąrašo valstybės vienašalės deklaracijos pagrindu⁴⁶, tokiu atveju gali nebekilti poreikio pareiškėjui atskirai kreiptis dėl proceso atnaujinimo, kai vėlgį pažeidimas gali būti atitaisytas sumokant piniginę kompensaciją ir nėra būtina išnagrinėti bylos iš esmės. Atnaujinę procesą nacionaliniai teismai turi vertinimo laisvę nuspręsti, ar atsižvelgti (jeigu taip, kiek) į EŽTT priteistą tam tikrą teisingą atlyginimą⁴⁷. EŽTT nepriteisus žalos atlyginimo arba priteisus dalį atlyginimo, būtų

⁴¹ Žr. EŽTT. *Šimkus prieš Lietuvą*, <...>, § 18. LR Vyriausybės atstovo EŽTT ataskaita dėl EŽTT sprendimo byloje *Šimkus prieš Lietuvą* (Nr. 41788/11) vykdymo, pateikta ET MK, 2018 m. balandžio 17 d.

⁴² EŽTT. *Manic prieš Lietuvą*, Nr. 46600/11, 2015 m. sausio 13 d.

⁴³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-335-313/2015.

⁴⁴ EŽTT. *Šidlauskas prieš Lietuvą*, Nr. 51755/10, 2017 m. liepos 11 d., §§ 47–53; LR Vyriausybės atstovo EŽTT ataskaita dėl EŽTT sprendimo byloje *Šidlauskas prieš Lietuvą* (Nr. 51755/10) vykdymo, pateikta ET MK, 2018 m. balandžio 19 d. Taip pat žr. EŽTT. *Kryževičius prieš Lietuvą*, Nr. 67816/14, 2018 m. gruodžio 11 d. Panašiai, LAT neatnaujino proceso civilinėje byloje, pažymėjęs, kad EŽTT pareiškėjo byloje (*Vasiliauskas prieš Lietuvą*) priteisė pareiškėjui jo turėtų išlaidų, vykdamas nutartį civilinėje byloje, atlyginimą ir pasiektas *restitutio in integrum*. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2016 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-404-969/2016, §§ 36–37.

⁴⁵ EŽTT. *Činga prieš Lietuvą*. Nr. 69419/13, (teisingas atlyginimas), 2018 m. spalio 9 d.

⁴⁶ EŽTT. *Jevaišis prieš Lietuvą* (nutarimas), Nr. 74485/13, 2018 m. spalio 11 d.

⁴⁷ Council of Europe. Recommendation No. R (2000) 2 <...>.

teisinis pagrindas kreiptis dėl proceso atnaujinimo į nacionalinį teismą⁴⁸. Nacionaliniai teismai gali susidurti su problemomis tais atvejais, kai EŽTT priteisia bendrą sumą, apimančią bet kokio pobūdžio pareiškėjo žalą, ir sprendime nepaaiškina, už kokią konkrečiai žalą kokia suma priteisiama.

Ketvirta, praktikoje yra pavyzdžių, kai subjektai neketina prašyti atnaujinti nacionalinį procesą, nors galbūt tam ir buvo teisinis pagrindas nacionalinėje teisėje. EŽTT pažymi, kad negali daryti prielaidų, koks būtų buvęs nacionalinio proceso rezultatas, jeigu nebūtų padarytas Konvencijos / Konvencijos protokolo pažeidimas. Pavyzdžiui, EŽTT byloje *Kožemiakina prieš Lietuvą* EŽTT konstatavo, kad Lietuva pažeidė Konvencijos 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) 1 dalį dėl to, kad civilinėje byloje Lietuvos teismai rėmėsi baudžiamojoje byloje nustatyto faktu, kad pareiškėjos sūnus padarė neteisėtus veiksmus nukentėjusiojo atžvilgiu, ir priteisė iš pareiškėjos sūnaus bei subsidiarinės atsakomybės pagrindu iš pareiškėjos neturtinės žalos atlyginimą nukentėjusiojo naudai, nors pareiškėjos sūnus buvo tik liudytojas, o pati pareiškėja neturėjo jokio procesinio statuso baudžiamojoje byloje. Pareiškėja prašė 2 920 Eur turtinei žalai atlyginti, kuri lygi sumai, kurią pareiškėja sumokėjo nukentėjusiajam V. M. kaip žalos atlyginimą, vykdydama teismo sprendimą civilinėje byloje kartu su antstolio vykdymo išlaidomis. Lietuvos Respublikos Vyriausybė pabrėžė, kad Teismas neturėtų spekuliuoti, kaip būtų pasibaigęs teismo procesas civilinėje byloje prieš pareiškėją ir jos sūnų, jeigu Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas nebūtų padarytas. Vyriausybės manymu, proceso atnaujinimas EŽTT pripažinus Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą būtų tinkamas būdas pažeidimui atitaisyti. EŽTT, sprenddamas dėl žalos atlyginimo pareiškėjai pagal Konvencijos 41 straipsnį, atmetė pareiškėjos reikalavimą dėl turtinės žalos atlyginimo, nes nenustatė priežastinio ryšio tarp šio pareiškėjos prašomo turtinės žalos atlyginimo ir nustatyto Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimo. Teismas pabrėžė, kad negalima teigti, kad jei šis Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimas nebūtų padarytas, nacionaliniai teismai būtų atmetę prieš pareiškėją ir jos sūnų pateiktą civilinį ieškinį⁴⁹. Labai panaši situacija ir *Fridman prieš Lietuvą* byloje, kai EŽTT, nustatęs Konvencijos 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) 1 dalies pažeidimą, pažymėjo, kad negalima teigti, jog pareiškėją tinkamai informavus apie teismo posėdį, nacionalinis teismas būtų priėmęs sprendimą pareiškėjo naudai⁵⁰. Pirmiau minėtose civilinėse bylose *Fridman prieš Lietuvą*⁵¹ bei *Kožemiakina prieš Lietuvą*⁵² pareiškėjai nesikreipė į LAT dėl proceso atnaujinimo. Baudžiamosiose bylose (pvz., *Dainelienė prieš Lietuvą*⁵³) ir administracinėse bylose (pvz., *Jankovskis prieš Lietuvą*⁵⁴) taip pat yra pavyzdžių, kai pareiškėjai nesikreipė dėl proceso atnaujinimo. Manytina, kad bylose, kai nėra viešojo intereso, kai kilo tik privatus interesas, valstybės institucijos (pvz., Generalinė prokuratūra) neturi pareigos kreiptis dėl proceso atnaujinimo. Tokiais atvejais patiems asmenims (EŽTT pareiškėjams) neprašant atnaujinti procesą byloje, EŽTT sprendi-

⁴⁸ Pvz., sprendimas dėl priteistinos palūkanų sumos dydžio, LAT atsižvelgė į EŽTT priteistą 25 000 Eur kompensaciją. Nors nėra galimybės nustatyti, kokią konkrečią sumą EŽTT priteisė ieškovui turtinei žalai atlyginti ir kokią – neturtinei, LAT padarė išvadą, kad pažeista pareiškėjo nuosavybės teisė bus tinkamai apginta priteisus 100 000 Lt palūkanų sumą. Žr. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-363/2008. Taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-227-219/2015.

⁴⁹ EŽTT. *Kožemiakina prieš Lietuvą*, Nr. 231/15, 2018 m. spalio 2 d., §§ 59–61.

⁵⁰ EŽTT. *Fridman prieš Lietuvą*, Nr. 40947/11, 2017 m. sausio 24 d., §§ 32, 34, 36.

⁵¹ Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT ataskaita dėl EŽTT sprendimo byloje *Fridman prieš Lietuvą* (Nr. 40947/11) vykdymo, pateikta ET MK 2019 m. gegužės 10 d.

⁵² Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT ataskaita dėl EŽTT sprendimo byloje *Kožemiakina prieš Lietuvą* (Nr. 231/15) vykdymo, pateikta ET MK 2019 m. birželio 21 d.

⁵³ Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT ataskaita dėl EŽTT sprendimo byloje *Dainelienė prieš Lietuvą* (Nr. 23532/14) vykdymo, pateikta ET MK, 2019 m. gegužės 3 d.

⁵⁴ Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo EŽTT ataskaita dėl EŽTT sprendimo byloje *Jankovskis prieš Lietuvą* (Nr. 21575/08) vykdymo, pateikta ET MK, 2019 m. kovo 1 d.

mas galėtų būti laikomas įvykdytu, su sąlyga, kad valstybė įvykdė kitas būtinas konkrečioje byloje individualiąsias / bendrąsias priemones.

3. Subjektai, turintys teisę paduoti prašymą atnaujinti procesą

ET MK aiškinamajame memorandume pažymėjo, kad ET MK rekomendacijoje Nr. R (2000) 2 nenustatyta, kas turi turėti teisę prašyti procesą atnaujinti, tačiau, atsižvelgdamas į tai, kad pagrindinis ET MK rekomendacijos tikslas užtikrinti tinkamą EŽTT nustatytų Konvencijos pažeidimų aukų apsaugą, ET MK daro išvadą, kad šios aukos turėtų turėti teisę pateikti kompetentingam teismui ar kitai nacionalinei institucijai atitinkamą prašymą⁵⁵.

Pareiškėjo mirties atveju prašyti procesą atnaujinti galėtų ir mirusio pareiškėjo teisių perėmėjai. Pvz., baudžiamojoje byloje⁵⁶ ir civilinėje byloje⁵⁷ procesą atnaujinti po EŽTT sprendimo mirus pareiškėjui Vasiliauskui prašė jo teisių perėmėjai L. V. ir I. C.

Analizuojant nacionalinių teismų praktiką galima išskirti kelias situacijas, kai procesas atnaujinamas dėl EŽTT sprendimo.

3.1. Proceso atnaujinimas toje pačioje civilinėje, baudžiamojoje ar administracinėje byloje, kurioje EŽTT nustatė pažeidimą, tik EŽTT pareiškėjų atžvilgiu

Iš tikrųjų galima pateikti nemažai pavyzdžių, kai Lietuvos teismai (LAT ir LVAT), gavę pareiškėjų, EŽTT laimėjusių bylą prieš Lietuvą, prašymą, atnaujindavo procesą tose pačiose civilinėse, baudžiamosiose ar administracinėse bylose, kuriose EŽTT nustatė Konvencijos ir (ar) Konvencijos protokolų pažeidimą. Pvz., EŽTT nustačius Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnio (nuosavybės apsauga) pažeidimą byloje *Tumeliai prieš Lietuvą*⁵⁸ dėl pareiškėjams tekusios neproporcingos naštos griauinant jų statinį, patys pareiškėjai toje pačioje civilinėje byloje kreipėsi į LAT prašydami atnaujinti procesą. LAT atnaujino procesą⁵⁹. EŽTT nustatė Konvencijos 6 straipsnio (teisė į teisingą bylos nagrinėjimą) 1 dalies pažeidimą byloje *Cudak prieš Lietuvą*⁶⁰ ir *Naku prieš Lietuvą ir Švediją*⁶¹ dėl to, kad nacionaliniai teismai, pritaikę valstybės imunitetą ir nutraukę bylas kaip nenagrinėtinas teisme, neužtikrino pareiškėjų teisės kreiptis į teismą bylose pagal jų ieškinius atitinkamai Lenkijos ir Švedijos Karalystės ambasadoms. Pačios pareiškėjos kreipėsi dėl proceso atnaujinimo jų civilinėse bylose. LAT atnaujino procesą abiejose civilinėse bylose tiek pagal pareiškėjos *Cudak*⁶², tiek *Naku*⁶³ prašymą. Byloje *Armonienė prieš Lietuvą* EŽTT pripažino, kad valstybė neužtikrino pareiškėjos teisės į jos šeimos privataus gyvenimo gerbimą ir kad buvo pažeistas Konvencijos 8 straipsnis (teisė į privataus ir šeimos gyvenimo gerbimą)⁶⁴. LAT atnaujino procesą pareiškėjos *Armonienės* prašymu⁶⁵. 2011 m. kovo 1 d.

⁵⁵ Council of Europe. Recommendation No. R (2000) 2 <...>.

⁵⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2016 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-8-788/2016.

⁵⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2016 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-404-969/2016.

⁵⁸ EŽTT. *Tumeliai prieš Lietuvą*, Nr. 25545/14, 2018 m. sausio 9 d.

⁵⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-324-684/2018, §§ 23, 36.

⁶⁰ EŽTT. *Cudak prieš Lietuvą [DK]*, Nr. 15869/02, 2010 m. kovo 23 d.

⁶¹ EŽTT. *Naku prieš Lietuvą ir Švediją*, Nr. 26126/07, 2016 m. lapkričio 8 d.

⁶² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2010 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-404/2010.

⁶³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-366-969/2017.

⁶⁴ EŽTT. *Armonienė prieš Lietuvą*, Nr. 36919/02, 2008 m. lapkričio 25 d.

⁶⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2009 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-262/2009.

EŽTT sprendimu byloje *Lalas prieš Lietuvą* nustačius Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą⁶⁶, pareiškėjo gynėjo prašymu LAT atnaujino procesą toje pačioje baudžiamojoje byloje⁶⁷. Toje pačioje administracinėje byloje, kurioje dalyvavo tas pats pareiškėjas kaip ir EŽTT byloje, proceso atnaujinimo pavyzdžių galima rasti ir LVAT praktikoje⁶⁸.

Pasitaiko atvejų, kai per nustatytą terminą ir esant teisiniam pagrindui kreipėsi tiek EŽTT pareiškėjai, tiek valstybės institucijos – bylos, kurioje buvo priimtas nacionalinio teismo ginčijamas sprendimas, šalys (pvz., byla *Misiukonis ir kiti prieš Lietuvą*)⁶⁹. Kartais valstybės / savivaldybės institucijos prideda prie EŽTT pareiškėjų prašymo atnaujinti procesą ir prašo jį tenkinti. Pvz., byloje *Tumeliai prieš Lietuvą* prie pareiškėjų prašymo atnaujinti procesą prisidėjo atsakovai Molėtų rajono savivaldybės administracija ir Aplinkos ministerijos Utenos regiono aplinkos apsaugos departamentas⁷⁰.

3.2. Proceso atnaujinimas toje pačioje civilinėje ar baudžiamojoje byloje, kurioje EŽTT nustatė pažeidimą, EŽTT pareiškėjų ir kitų bylos šalių atžvilgiu

Valstybių praktika išplečiant proceso atnaujinimą kitiems suinteresuotiems asmenims baudžiamosiose ir civilinėse bylose vertinama kaip teigiama⁷¹. Lietuvos teismų praktikoje galima pastebėti, kad toje pačioje byloje buvo keli atsakovai, bet į EŽTT kreipėsi tik vienas / keli iš jų, todėl kyla klausimas, ar EŽTT nustačius Konvencijos ir (ar) Konvencijos protokolo pažeidimą, galėtų prašyti atnaujinti procesą ir tie asmenys, kurie nesikreipė į EŽTT, bet kuriems EŽTT sprendimas taip pat yra reikšmingas.

Pvz., byloje *Misiukonis ir kiti prieš Lietuvą* EŽTT pripažino, kad Lietuva pažeidė Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnį (nuosavybės apsauga), nes reikalaujamos iš trijų pareiškėjų valstybei atlyginti žemės sklypų vertę pinigais rinkos kainomis, t. y. sumokėti daugiau, nei jie faktiškai gavo pardavę žemę tretiesiems asmenims, valdžios institucijos ap sunkino pareiškėjus pernelyg didele asmenine našta ir neužtikrino teisingos bendrojo visuomenės intereso ir pagrindinių pareiškėjų teisių apsaugos pusiausvyros⁷². Taigi, įsigaliojus EŽTT sprendimui, buvo svarbu užtikrinti, kad nacionalinių teismų iš trijų EŽTT pareiškėjų priteistos restitucijos dydis būtų sumažintas, kaip buvo reikalaujama EŽTT sprendime. Tačiau įsigaliojus EŽTT sprendimui šioje byloje, prašymus atnaujinti civilinį procesą pateikė ne tik minėti trys pareiškėjai EŽTT bei Nacionalinė žemės tarnyba prie Žemės ūkio ministerijos (ieškovė civilinėje byloje), kuri prašė atnaujinti procesą šių trijų EŽTT pareiškėjų atžvilgiu, bet ir kiti toje byloje atsakovais patraukti asmenys, kurie taip pat prašė sumažinti ir iš jų priteistos restitucijos dydį⁷³. Šioje civilinėje byloje LAT atnaujino procesą ne tik EŽTT pareiškėjų, bet ir kitų atsakovų atžvilgiu bei atnaujintoje byloje, remdamasis EŽTT išaiškinimu byloje *Misiukonis ir kiti*, pripažino, kad visi toje civilinėje byloje atsakovai nepagrįstai bylą nagrinėjusių nacionalinių teismų buvo įpareigoti

⁶⁶ EŽTT. *Lalas prieš Lietuvą*, Nr. 13109/04, 2011 m. kovo 1 d.

⁶⁷ Pvz., žr. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-1/2011. Taip pat žr. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2009 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-2/2009; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-6/2008.

⁶⁸ Pvz., žr. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2009 m. sausio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P442 - 01/2009; Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2014 m. gegužės 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P756-46/2014.

⁶⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364-690/2017.

⁷⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-324-684/2018, § 33.

⁷¹ Round Table on “Reopening of proceedings following a judgment of the European Court of Human Rights”, Strasbourg, 5-6 October 2015, Conclusions [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805921a0>>.

⁷² EŽTT. *Misiukonis ir kiti prieš Lietuvą*, Nr. 49426/09, 2016 m. lapkričio 15 d.

⁷³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364-690/2017, §§ 17–18.

valstybei sugrąžinti ne tą sumą, kurią išties gavo pardavę žemę, bet tą sumą, kurią jie būtų gavę, jei būtų pardavę žemę rinkos kainomis, ir todėl sumažino iš visų atsakovų priteistą sumą iki sumos, kurią jie išties gavo pardavę ginčo žemės sklypus.

Pagal baudžiamojame teisėje žinomą *beneficium cohaesionis* principą, kai kelių nuteistųjų bylos paremtos tais pačiais faktais ir teise, kiekvienas apeliacinio teismo palankus sprendimas pagal vieno iš nuteistųjų apeliacinį skundą būtų taikomas ir kitiems nuteistiesiems, net ir nepateikusiems apeliacinio skundo.

EŽTT nustačius Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą dėl pritaikyto nusikalstamos veikos imitacijos modelio (toliau – NVIEM) pareiškėjo Malinino atžvilgiu, LAT atnaujino jo prašymu baudžiamąją bylą, o kito nuteistojo Lalo, kuris buvo Malinino bendrininkas toje pačioje baudžiamojame byloje, prašymo atnaujinti baudžiamąją bylą ir jo atžvilgiu netenkino, nes EŽTT sprendimas dėl to, kad kitas nuteistasis (Lalas) yra nuteistas pažeidžiant Konvenciją ar jos papildomus protokolus, dar nebuvo priimtas⁷⁴. Ir tik vėliau EŽTT nustačius panašų Konvencijos 6 straipsnio 1 dalies pažeidimą dėl to paties NVIEM, nors ir sankcionuoto pirmojo nuteistojo Malinino atžvilgiu, bet išprovokavusio padaryti nusikalstamą veiką ir šį kitą nuteistąjį (pareiškėją Lalą), LAT atnaujino procesą toje pačioje baudžiamojame byloje⁷⁵. Galima manyti, kad LAT neatnaujino proceso Lalo prašymu iki EŽTT sprendimo, nes buvo laukiama EŽTT įvertinimo konkrečioje individualioje situacijoje, kuri šiek tiek skyrėsi nuo pirmojo pareiškėjo Malinino (pvz., NVIEM buvo sankcionuotas tik pirmajam pareiškėjui Malininui).

Tačiau LAT praktikoje galima pastebėti pavyzdžių, kai procesas baudžiamojame byloje buvo atnaujintas kitiems nuteistiesiems toje pačioje baudžiamojame byloje, nors jie ir nebuvo pareiškėjai EŽTT ir net neprašė atnaujinti proceso po EŽTT sprendimo, kuriuo konstatuotas Konvencijos pažeidimas. EŽTT priėmus sprendimą byloje *Vasiliauskas prieš Lietuvą*⁷⁶, LAT, remdamasis BPK 376 straipsnio 2 dalimi, reguliuojančia LAT įgaliojimų nagrinėjant kasacinę bylą ribas⁷⁷ ir atsižvelgdamas į tai, kad Vasiliausko baudžiamojame byloje kartu su Vasiliausku buvo nuteista ir M. Ž., kuri yra mirusi, nutraukė baudžiamąją bylą ir jai (nors M. Ž. teisių perėmėjai nesikreipė dėl proceso atnaujinimo)⁷⁸. Panašus atvejis ir ankstesnėje LAT praktikoje po EŽTT sprendimu byloje *Birutis ir kiti prieš Lietuvą* (Nr. 47698/99 ir 48115/99) nustatyto Konvencijos 6 straipsnio 1 ir 3 dalies d punkto pažeidimo, kai LAT, atnaujinęs procesą trijų EŽTT pareiškėjų atžvilgiu baudžiamojame byloje, pažymėjo, kad apeliacinės instancijos teismas, nagrinėdamas bylą pagal tų pareiškėjų skundus, turi patikrinti, ar esminiai baudžiamojame proceso įstatymo pažeidimai turėjo įtakos ir kitų nuteistųjų, kurie nepadavė skundų, nuosprendžio teisėtumui ir pagrįstumui⁷⁹. Taigi galima teigti, kad tais atvejais, kai LAT yra visiškai aišku, kad EŽTT nustatė Konvencijos pažeidimą dėl vieno iš nuteistųjų, kurio situacija, lėmusi pažeidimą, toje pačioje byloje yra teisiškai ir faktiškai labai panaši į kito nuteistojo situaciją, vieno iš nuteistųjų laimėjimas EŽTT suteikia galimybę kitiems asmenims toje pačioje baudžiamojame byloje pasiremti šiuo laimėjimu ir tikėtis proceso atnaujinimo ir jų atžvilgiu.

⁷⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2009 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2A-P-2/2009.

⁷⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2A-P-1/2011.

⁷⁶ EŽTT. [DKJ], *Vasiliauskas prieš Lietuvą* <...>.

⁷⁷ BPK 376 str. Teismo įgaliojimų nagrinėjant kasacinę bylą ribos „<...>. 2. Jeigu byloje nuteisti keli asmenys, teismas išnagrinėja bylą dėl to nuteistojo, su kuriuo susijęs paduotas skundas. Tačiau jeigu netinkamas baudžiamojame įstatymo pritaikymas ir esminiai šio Kodekso pažeidimai galėjo turėti įtakos ir kitiems nuteistiesiems, teismas patikrina, ar teisėtas nuosprendis ir kitiems nuteistiesiems, kurie nepadavė skundų. <...>“

⁷⁸ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2016 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2A-P-8-788/2016, § 36.

⁷⁹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2002 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojame byloje Nr. 2A-41/2002.

3.3. Proceso atnaujinimas byloje, jeigu tarp EŽTT nustatytų pažeidimų vienoje byloje ir teismo sprendimo kitoje byloje, kurioje prašoma atnaujinti procesą, yra priežastinis ryšys

Naujausia LAT praktika rodo, kad procesas gali būti atnaujinamas ir kitose panašiose civilinėse bylose, remiantis EŽTT sprendimu, kuriuo nustatytas Konvencijos ir (ar) Konvencijos protokolo pažeidimas, vienoje iš ankstesnių bylų.

LAT pripažino, kad CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu proceso atnaujinimo pagrindu dėl EŽTT sprendimo „gali būti atnaujintas ne vien tik išimtinai tos civilinės bylos, kurioje priimti teismų procesiniai sprendimai EŽTT pripažinti prieštaraujančiais Konvencijai ir (ar) jos papildomiems protokolams, procesas, tačiau ir procesas kitoje civilinėje byloje, jeigu tarp EŽTT nustatytų pažeidimų vienoje byloje ir teismo sprendimo kitoje byloje, kurioje prašoma atnaujinti procesą, egzistuoja glaudžios sąsajos, priežastinis ryšys“⁸⁰.

Taigi, kaip minėta pirmiau, LAT nenustačius priežastinio ryšio, procesas nėra atnaujinamas kitoje civilinėje byloje. Net kai į LAT kreipiasi asmenys, kurie remiasi EŽTT sprendimu byloje, kurioje jie buvo pareiškėjai ir kurioje nustatytas pažeidimas, procesas nėra atnaujinamas CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkte numatytu proceso atnaujinimo pagrindu LAT nenustačius priežastinio ryšio tarp EŽTT išnagrinėtos bylos ir bylos, kurioje prašoma atnaujinti procesą⁸¹. Darytina išvada, kad, sprendžiant dėl proceso atnaujinimo, LAT svarbu ne tai, kad subjektai, teikiantys prašymą atnaujinti procesą, remiasi EŽTT sprendimu byloje, kurioje jie buvo pareiškėjai, o tai, ar tarp šių dviejų bylų yra priežastinis ryšys.

Tai, kad asmenys gali prašyti atnaujinti procesą civilinėje byloje, remdamiesi EŽTT sprendimu panašioje byloje, net kurioje jie nebuvo pareiškėjai, su sąlyga, kad tarp šių dviejų bylų yra glaudi sąsaja, parodo vėlesnė LAT nutartis. Konkrečiai, LAT 2018 m. birželio 20 d. nutartyje išplėtojo minėtą praktiką, paaiškinęs, kad CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punkto pagrindu „gali būti atnaujintas procesas ir nesusijusioje civilinėje byloje, jeigu po procesinio sprendimo civilinėje byloje įsiteisėjimo EŽTT pateikia naujus išaiškinimus dėl klausimų, kurie yra tapatūs spręstiems šioje civilinėje byloje, jeigu naujos EŽTT praktikos taikymas gali lemti kitokią sprendimą dėl bylos esmės, o proceso atnaujinimas yra vienintelis būdas pašalinti galimai padarytą žmogaus teisių pažeidimą“. LAT pridūrė, kad „procesas gali būti atnaujintas tik byloje, kurios faktinės aplinkybės ir teisės klausimai yra analogiški arba jei ši byla labai panaši į bylą, kurioje nustatytas Konvencijos pažeidimas ir kurioje pateiktas teisės aiškinimas yra akivaizdžiai nesuderinamas su Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendime dėl tos kitos bylos padarytomis išvadomis, ir kurioje Europos Žmogaus Teisių Teismo konstatuotas Konvencijos pažeidimas pagrindžia pakankamai rimtą Konvencijos garantuojamų teisių pažeidimą, aiškiai nusveriantį poreikį išlaikyti teisinių santykių stabilumą“⁸². Taigi LAT 2018 m. birželio 20 d. nutartimi civilinėje byloje Nr. e3K-3-250-915/2018 atnaujino procesą pagal CPK 366 straipsnio 1 dalies 1 punktą, nes nustatė priežastinį ryšį tarp po pareiškėjo J. I. byloje skundžiamų teismų procesinių sprendimų priėmimo priimto EŽTT sprendimo byloje *Tumeliai prieš Lietuvą* (Nr. 25545/14) ir pareiškėjo J. I. civilinės bylos, kurioje taip pat kilo klausimas dėl statybų pagal neteisėtai išduotą statybą leidžiantį dokumentą padarinių šalinimo. LAT teisėjų kolegija grąžino bylą pirmosios instancijos teismui nagrinėti pakartotinai ir nustatyti

⁸⁰ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-248-701/2017, 21 punktas; Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-250-915/2018, 31 punktai.

⁸¹ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-248-701/2017, 22-23 punktai.

⁸² Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-250-915/2018, 31 punktai.

veiksnius, pažymėtus EŽTT sprendime panašioje byloje *Tumeliai prieš Lietuvą* – nustatyti kaltus dėl neteisėtai išduoto statybos leidimo asmenis, kurių lėšomis turi būti nugriautas neteisėtai pastatytas statinys, jų atsakomybės laipsnį ir spręsti dėl proporcingos statybos padarinių naštos paskirstymo⁸³.

Kaip parodo pirmiau minėtos LAT 2018 m. birželio 20 d. nutarties tekstas, LAT suvokia, kad konkretaus teisinio pagrindo tokio pobūdžio procesui atnaujinti nėra. LAT pripažino, kad „CPK 366 str. 1 d. 1 p. nurodytas proceso atnaujinimo pagrindas yra artimiausias teisiškai kvalifikuoti faktinę situaciją šioje civilinėje byloje“⁸⁴. LAT pabrėžia, kad proceso atnaujinimas civilinėje byloje atsižvelgiant į EŽTT priimtą sprendimą panašioje byloje „leidžia imtis veiksmingų procesinių teisinių priemonių tam, kad būtų pašalinti galimi Konvencijos pažeidimai nacionaliniu lygmeniu ir užtikrinta asmenų interesų ir teisės sistemos efektyvumo pusiausvyra“⁸⁵. Taigi, manytina, kad tokia LAT pozicija siekiama užtikrinti tikrą asmenų apsaugą.

Iš pirmiau aptartos LAT 2018 m. birželio 20 d. nutarties matyti, kad LAT, sprendžiant dėl proceso atnaujinimo *labai panašioje* byloje, svarbu nustatyti, ar esminės faktinės aplinkybės ir teisės klausimai, lėmę Konvencijos ir (ar) Konvencijos protokolo pažeidimą EŽTT byloje, panašūs į faktines aplinkybes ir teisės klausimus, esančius byloje, kurioje prašoma atnaujinti procesą. Grįžtant prie aptartos situacijos Konvencijos pirmojo protokolo 1 straipsnio pažeidimas byloje *Tumeliai prieš Lietuvą* nustatytas atsižvelgiant į tai, kad valstybės institucijos reikšmingai prisidėjo prie pareiškėjų situacijos (buvo išduotas statybą leidžiantis dokumentas, kuris vėliau nacionalinio teismo buvo panaikintas) ir pareiškėjai buvo sąžiningi. Todėl, manytina, kad valstybės ir savivaldybės institucijoms neprisidėjus prie asmenų neigiamos situacijos – pvz., savavališkos statybos atveju (kai statybos buvo vykdomos negavus statybą leidžiančio dokumento), pareiškėjams esant nesąžiningiems – bylos aplinkybės būtų skirtingos ir atnaujinti proceso remiantis EŽTT sprendimu byloje *Tumeliai prieš Lietuvą* nebūtų pagrindo.

Pagal Konvencijos 35 straipsnio 1 dalį kiekvienas fizinis asmuo, nevyriausybinė organizacija ar asmenų grupė, teigiantys, kad jie yra vienos iš Susitariančiųjų Šalių padaryto Konvencijoje ir jos protokoluose įtvirtintų teisių pažeidimo auka, į EŽTT gali kreiptis ne vėliau kaip per šešis mėnesius nuo tos dienos, kai buvo priimtas galutinis nacionalinio teismo sprendimas. EŽTT paskelbus sprendimą panašioje byloje ir asmeniui sužinojus apie tokį sau palankų EŽTT sprendimą, šešių mėnesių terminas pačiam pareiškėjui kreiptis į EŽTT gali būti praleistas ir asmuo būtų likęs be veiksmingos teisinės gynybos priemonės. Atsižvelgiant į CPK 368 straipsnio 1 dalyje nustatytą nuostatą, kad prašymas atnaujinti procesą gali būti pateikiamas per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią jį pateikiantis subjektas sužinojo arba turėjo sužinoti aplinkybes, sudarančias proceso atnaujinimo pagrindą, greičiausiai galima teigti, kad asmens galėtų paduoti prašymą dėl proceso atnaujinimo jų panašioje byloje per tris mėnesius nuo reikšmingo galutinio EŽTT sprendimo paskelbimo ir pavišinimo. Tačiau kyla klausimas, ar LAT atnaujintų procesą labai panašioje byloje tik, pirma, kai pats asmuo jau negalėtų kreiptis į EŽTT (dėl to, kad praleido šešių mėnesių terminą, skaičiuojamą nuo tos dienos, kai buvo priimtas galutinis nacionalinio teismo sprendimas), ar, antra, procesas galėtų būti atnaujintas ir kai dar šešių mėnesių terminas nėra suėjęs ir pareiškėjas teoriškai gali kreiptis į EŽTT, arba, trečia, procesas galėtų būti atnaujintas, kai byla jau nagrinėjama EŽTT. Autorės požiūriu, proceso atnaujinimas visais šiais trimis atvejais būtų sveikintinas, nes užtikrintų kuo skubesnį pažeidimo pašalinimą nacionaliniu lygmeniu.

Klausimą dėl proceso atnaujinimo administracinėje byloje, EŽTT priėmus sprendimą panašioje

⁸³ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-250-915/2018.

⁸⁴ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-250-915/2018, 32 punktas.

⁸⁵ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-250-915/2018, 32 punktas.

byloje, teko nagrinėti ir LVAT. Konkrečiai, atsakovas uždaroji akcinė bendrovė „Robala“ 2018 m. kovo 29 d., remdamasis ABTĮ 156 straipsnio 2 dalies 1 punktu, pateikė prašymą atnaujinti procesą administracinėje byloje, kurioje 2016 m. sausio 20 d. buvo priimtas galutinis LVAT sprendimas, nes 2018 m. sausio 9 d. EŽTT priėmė sprendimą byloje *Tumeliai prieš Lietuvą* (Nr. 25545/14), kuris, pareiškėjo manymu, turi reikšmės jo administracinėje byloje nagrinėtam ginčui išspręsti (EŽTT išnagrinėta byla ir joje nurodytos aplinkybės iš esmės atitinka aplinkybes, kurios buvo nagrinėjamos prašomoje atnaujinti byloje, o joje yra padaryti tie patys pažeidimai kaip ir EŽTT nagrinėtoje byloje)⁸⁶. Tačiau šioje administracinėje byloje LVAT neatnaujino proceso pagal ABTĮ 156 straipsnio 2 dalies 1 punktą. LVAT pažymėjęs, kad „ABTĮ nėra tiesiogiai pasakyta, jog EŽTT sprendimas turi būti priimtas konkrečiai dėl tos bylos, kurią prašoma atnaujinti“, tačiau remdamasis savo ir LAT ankstesne praktika, nusprendė, kad „EŽTT sprendimas, kuriame pripažinta, kad Lietuvos Respublikos teismo sprendimas byloje prieštarauja Konvencijai ir jos papildomiems protokolams, turi būti priimtas būtent toje byloje, kurioje prašoma atnaujinti procesą“. Taigi LVAT neatnaujino proceso šioje administracinėje byloje, nes EŽTT 2018 m. sausio 9 d. sprendimas byloje *Tumeliai prieš Lietuvą* (Nr. 25545/14) priimtas ne UAB „Robala“ administracinėje byloje, kurioje prašoma atnaujinti procesą, t. y. dėl kitų ginčo šalių ir kitų nekilnojamojo turto objektų. Kitas LVAT teiginys – „EŽTT sprendimas (jame pateikti išaiškinimai) kaip savarankiškas proceso atnaujinimo pagrindas negali būti, tačiau juo (jais) gali būti remiamasi prašant atnaujinti procesą administracinėje byloje kitais proceso atnaujinimo pagrindais“ nėra labai aiškus, nes LVAT neatnaujino proceso ir kitais pareiškėjo ABTĮ nurodytais proceso atnaujinimo pagrindais.

Taigi LAT praktika rodo, kad civilinis procesas gali būti atnaujinamas ne tik toje pačioje byloje, kurioje dalyvauja pareiškėjai išnagrinėtoje EŽTT byloje, bet ir kiti asmenys, nebuvę pareiškėjai EŽTT, ir netgi kitose panašiose civilinėse bylose, kuriose anksčiau pateiktas EŽTT išaiškinimas yra reikšmingas. Skirtingai nuo LAT, LVAT sieja proceso atnaujinimo institutą EŽTT sprendimo pagrindu ne su faktinių aplinkybių ir teisės klausimų (pvz., neteisėtos statybos padarinių šalinimas) panašumu, bet su ginčo šalių ir ginčo objekto tapatumu byloje, kurią vertindamas EŽTT nustatė pažeidimą, ir byloje, kurioje prašoma atnaujinti procesą. Vadinasi, kol kas, atrodo, LAT ir LVAT praktika nėra vienoda atnaujinant procesą panašiose bylose. Naujesnės LVAT praktikos šio straipsnio autorei nepavyko rasti. Tikimasi, kad laikui bėgant tiek LAT, tiek LVAT praktika taps vienodesnė šiuo klausimu.

Šiame kontekste paminėtina, kad LAT praktika nėra išskirtinė, kitose valstybėse galima rasti panašių pavyzdžių. Pvz., Estijoje pagal BPK § 367 (2) teisę pateikti prašymą atnaujinti procesą baudžiamojoje byloje turi ne tik pareiškėjo, laimėjusio bylą EŽTT, advokatas ir Generalinė prokuratūra, bet ir asmens, pateikęs peticiją EŽTT panašiu klausimu ir tuo pačiu teisiniu pagrindu, advokatas arba asmens, turinčio teisę pateikti peticiją panašiu klausimu ir tuo pačiu teisiniu pagrindu, advokatas (atsižvelgiant į peticijos pateikimo terminus, nustatytus Konvencijos 35(1) str.)⁸⁷, Moldovos Respublikoje procesas baudžiamojoje byloje gali būti atnaujintas dviem atvejais: pirma, asmeniui pateikus peticiją EŽTT, kai peticija jau perduota Vyriausybei, arba, antra, po EŽTT sprendimo, kuriuo nustatytas pažeidimas (tam tikrais atvejais procesas baudžiamojoje byloje gali būti atnaujintas po EŽTT nutarimo

⁸⁶ Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018 m. balandžio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P-29-662/2018.

⁸⁷ Compilation of written contributions on the provision in the domestic legal order for re-examination or reopening of cases following judgments of the Court, Strasbourg, 31 March 2016, DH-GDR(2015)002REV, Steering Committee for Human Rights (CDDH), Committee of Experts on the Reform of the Court (DH-GDR), p. 21, 22 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680654d4f>>.

dėl taikaus susitarimo arba vienašalės deklaracijos). Panašiai Moldovoje procesas civilinėje byloje gali būti atnaujinamas dviem atvejais, pirma, peticija jau nagrinėjama EŽTT, kai yra akivaizdu, kad byla EŽTT pasikartojanti arba šiuo klausimu praktika nusistovėjusi; antra, EŽTT priėmus sprendimą, kuriuo nustatytas pažeidimas. Vyriausybės atstovas gali prašyti atnaujinimo civilinėje byloje abiem atvejais, o pareiškėjas tik antruoju atveju⁸⁸. Pagal Lenkijos teisę procesas baudžiamojoje byloje gali būti atnaujintas po EŽTT sprendimo. Remiantis Lenkijos Aukščiausiojo Teismo jurisprudencija, teisė prašyti atnaujinti procesą taikoma ne tik pareiškėjui ir konkrečiam EŽTT išnagrinėtam baudžiamajam procesui, bet ir kitiems asmenims panašioje situacijoje⁸⁹.

4. Proceso atnaujinimo terminai

Pagal CPK 368 straipsnio 1 dalį prašymas atnaujinti procesą gali būti pateikiamas per tris mėnesius nuo tos dienos, kurią jį pateikiantis subjektas sužinojo arba turėjo sužinoti aplinkybes, sudarančias proceso atnaujinimo pagrindą. Manytina, kad šiame straipsnyje aptariamam atveju, kai kreipiamasi dėl proceso atnaujinimo remiantis EŽTT sprendimu – trijų mėnesių terminas turėtų būti skaičiuojamas nuo tos dienos, kurią jį pateikiantis subjektas sužinojo arba turėjo sužinoti apie tai, kad EŽTT sprendimas yra ar tapo galutinis⁹⁰. Šiuo metu galiojančioje to paties CPK 368 straipsnio 2 dalyje nurodyta, kad prašymas atnaujinti procesą negali būti teikiamas, jeigu nuo nacionalinio teismo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo praėjo daugiau kaip penkeri metai, išskyrus šio kodekso 366 straipsnio 1 dalies 1 punkte nurodytus atvejus.

Laikotarpiu tarp 2011 m. spalio 1 d.⁹¹ iki 2017 m. liepos 1 d.⁹² CPK 368 straipsnio 2 dalyje buvo nustatyta, kad prašymas atnaujinti procesą negali būti teikiamas, jeigu nuo nacionalinio teismo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo praėjo daugiau kaip penkeri metai. 2017 m. liepos 1 d. įsigaliojo 2016 m. lapkričio 8 d. įstatymas Nr. XII-2751, kuriuo CPK 368 straipsnio 2 dalis pakeista, ją išdėstant taip: „2. Prašymas atnaujinti procesą negali būti teikiamas, jeigu nuo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo praėjo daugiau kaip penkeri metai, išskyrus šio Kodekso 366 str. 1 d. 1 p. nurodytus atvejus“ (prašymas atnaujinti teikiamas dėl EŽTT sprendimo).

LAT praktikos pažangumą ir siekį užtikrinti tikras asmenų teises, nepaisant draudimų nacionalinėje teisėje, rodo ir tai, kad LAT atmetė atsakovų prieštaravimą dėl šio penkerių metų termino praleidimo ir pareiškėjos Digrytės Klibavičienės prašymu atnaujino bylą po EŽTT sprendimo byloje *Digrytė Klibavičienė prieš Lietuvą*, nors tuo metu dar nacionalinėje teisėje nustatytas penkerių metų terminas jau buvo suėjęs⁹³. Akivaizdu, kad EŽTT sprendimams priimti nėra konkrečių terminų ir pareiškėjas ne nuo jo valios priklausančių aplinkybių gali praleisti penkerių metų terminą ir netekti galimybės

⁸⁸ Ten pat, p. 64–66.

⁸⁹ Ten pat, p. 71.

⁹⁰ Remiantis Konvencijos 44 straipsnio 1 ir 2 dalimis EŽTT Didžiosios kolegijos sprendimas yra galutinis. EŽTT septynių teisėjų kolegijos sprendimas tampa galutinis šalims paskelbus, kad jos neprašo perduoti bylos svarstyti Didžiajai kolegijai, ar praėjus trims mėnesiams nuo sprendimo datos, jei nebuvo prašymo perduoti bylą svarstyti Didžiajai kolegijai, arba Didžiosios kolegijos teisėjų atrankos komisijai atmetus bylos šalies (šalių) prašymą bylą perduoti svarstyti EŽTT Didžiajai kolegijai. Remiantis Konvencijos 28 straipsnio 2 dalimi EŽTT trijų teisėjų komiteto sprendimai yra galutiniai.

⁹¹ Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo 2011 m. birželio 21 d. įstatymas nr. XI-1480. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 85-4126.

⁹² Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo 2016 m. lapkričio 8 d. įstatymas nr. XII-2751. *TAR*, 2016, nr. 2016-26956.

⁹³ Pvz., žr. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-227-219/2015.

atnaujinti proceso. Ši LAT nutartis po EŽTT sprendimo *Digrytė-Klibavičienė* pateikta kaip pavyzdys atnaujinant procesą suėjus nacionaliniame teisės akte nustatytam terminui⁹⁴. Iš tikrųjų, atnaujinant procesą po EŽTT sprendimo naikinamojo termino panaikinimas yra tinkamesnis, nes net ilgesnis terminas (pvz., dešimties metų kaip yra Norvegijoje ar Turkijoje) gali būti praleistas dėl ilgo proceso EŽTT⁹⁵.

Panašiai byloje *S. N. prieš Švedijos Karalystės ambasadą* Švedijos Karalystės ambasada prašė LAT atsisakyti atnaujinti procesą pagal pareiškėjos S. N. prašymą civilinėje byloje dėl CPK 368 straipsnio 2 dalyje nustatyto apribojimo (dėl penkerių metų nuo nacionalinio teismo sprendimo ar nutarties įsiteisėjimo termino praleidimo – pareiškėja prašymą atnaujinti procesą pateikė LAT 2017 m. vasario 6 d. dėl LAT 2007 m. balandžio 6 d. nutarties). Tačiau LAT 2017 m. rugpjūčio 25 d. nutartimi (taigi, kaip matyti, jau galiojant atitinkamoms CPK 368 str. 2 d. pataisoms nuo 2017 m. liepos 1 d.) nutarė atnaujinti praleistą terminą prašymui dėl proceso atnaujinimo paduoti ir atnaujinti procesą civilinėje byloje⁹⁶.

Svarbu pažymėti, kad tais atvejais, kai LAT nustato, kad asmuo, prašantis atnaujinti procesą civilinėje byloje, dėl svarbios priežasties praleido CPK 368 straipsnio 1 dalyje nustatytą trijų mėnesių terminą, skaičiuojamą nuo tos dienos, kurią prašymą pateikiantis asmuo sužinojo arba turėjo sužinoti aplinkybes, sudarančias proceso atnaujinimo pagrindą, LAT pareiškėjo prašymu atnaujinama terminą prašymui pateikti. Pvz., LAT atnaujinoma trijų mėnesių terminą pradinio pareiškėjo teisių perėmėjoms, pripažinęs, kad užtrukęs pradinio pareiškėjo palikimo priėmimas, globos nustatymas, globėjo ir turto administratoriaus paskyrimas yra svarbi priežastis atnaujinti terminą kreiptis dėl proceso atnaujinimo⁹⁷.

Išvados

1. ABTĮ 158 straipsnio 2 dalyje nustatytas reikalavimas, kad fizinio asmens, neturinčio aukštojo universitetinio teisinio išsilavinimo, prašymą dėl proceso atnaujinimo surašytų advokatas, vertintinas kaip varžantis asmens teisę tinkamai apginti savo teises po EŽTT sprendimo, kai asmuo negali gauti valstybės garantuojamos teisinės pagalbos ir neturi pakankamai lėšų advokato paslaugoms apmokėti, valstybės institucijos pačios nesikreipia dėl proceso atnaujinimo pagal ABTĮ 157 straipsnio 1 ir 2 dalis konkrečioje byloje, o proceso atnaujinimas yra vienintelė priemonė pažeidimui atitaisyti. Atsižvelgiant į EŽTT praktiką, teigiamai vertintinos Lietuvos nacionalinės teisės nuostatos, pagal kurias proceso atnaujinimas galimas ne tik tais atvejais, kai EŽTT nustatė Konvencijos ir (ar) jos protokolų pažeidimą priimdama sprendimą iš esmės, bet ir kai EŽTT nagrinėjamą peticiją išbraukia iš bylų sąrašo taikaus susitarimo ar vienašalės deklaracijos pagrindu, jeigu taikiu susitarimu ar vienašale deklaracija pripažįstama, kad Lietuvos teismų sprendimais buvo pažeistos Konvencijoje ir (ar) jos protokoluose, kurių dalyvė yra Lietuvos Respublika, nustatytos pareiškėjų teisės.
2. Remiantis EŽTT ir nacionalinių teismų praktika, galima teigti, kad proceso atnaujinimas nėra būtinas arba įmanomas šiais atvejais: pirma, dėl EŽTT nustatyto pažeidimo esmės ir kai nėra priežastinio ryšio tarp EŽTT nustatyto pažeidimo ir bylos, kurioje prašoma atnaujinti procesą; antra, kai EŽTT

⁹⁴ Overview of the exchange of views held at the 8th meeting of DH-GDR on the provision in the domestic legal order for the re-examination or reopening of cases following judgments of the Court, DH-GDR (2015)008 Rev, Steering Committee For Human Rights (CDDH), Committee of Experts on the Reform of the Court (DH-GDR), Strasbourg, 12 February 2016, p. 7 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680654d5a>>.

⁹⁵ Overview of the exchange of views held at the 8th meeting of DH-GDR <...>, p. 7.

⁹⁶ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-366-969/2017, 13–14 punktai.

⁹⁷ Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2016 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-404-969/2016, 10, 16–23 punktai.

nustatyto pažeidimo neigiami padariniai jau nutraukti pareiškėjo atžvilgiu ar pasibaigė laikui bėgant; trečia, kai pats EŽTT savo sprendimu pareiškėjo atžvilgiu pasiekė *restitutio in integrum*; ketvirta, kai asmenys, turintys teisę prašyti proceso atnaujinimo, neketina atnaujinti nacionalinio proceso savo teisėms apginti.

3. Lietuvos teismų praktiką dėl proceso atnaujinimo, EŽTT nustačius Konvencijos ir (ar) jos protokolo pažeidimą byloje prieš Lietuvą, galima suskirstyti į tris kategorijas: Pirma, proceso atnaujinimas tik EŽTT pareiškėjų atžvilgiu toje pačioje civilinėje, baudžiamojoje ar administracinėje byloje, kurioje EŽTT nustatė pažeidimą. Antra, proceso atnaujinimas toje pačioje civilinėje ar baudžiamojoje byloje, kurioje EŽTT nustatė pažeidimą, ne tik EŽTT pareiškėjų, bet ir kitų bylos šalių atžvilgiu (civilinėje byloje proceso atnaujinimas EŽTT pareiškėjo ir kitų suinteresuotų asmenų (atsakovų) toje pačioje byloje prašymu, baudžiamojoje byloje proceso atnaujinimas net ir nesant atskiro kito nuteistojo toje pačioje baudžiamojoje byloje prašymo (*beneficium cohaesionis* pavyzdys)). Trečia, proceso atnaujinimas civilinėje byloje, jeigu tarp EŽTT nustatytų pažeidimų vienoje byloje ir nacionalinio teismo sprendimo kitoje civilinėje byloje, kurioje prašoma atnaujinti procesą, yra priežastinis ryšys (dėl proceso atnaujinimo baudžiamosiose ir administracinėse bylose tokiais atvejais – pavyzdžių nenustatyta).
4. Išnagrinėjus LAT praktiką, matyti, kad LAT imasi priemonių, siekdamas užtikrinti realias žmogaus teises: pvz., CPK aiškinimas *contra legem* (anksčiau nacionalinėje teisėje nustatyto CPK penkerių metų naikinamojo procesinio termino netaikymas atnaujinant procesą po EŽTT sprendimo) arba įstatymo analogijos taikymas (CPK 366 str. 1 d. 1 p. taikymas procesui atnaujinti panašioje civilinėje byloje po EŽTT sprendimo, kuriuo nustatytas pažeidimas). Analizuojant LAT ir LVAT praktiką dėl proceso atnaujinimo panašiose bylose (ne tose pačiose, kur EŽTT nustatė Konvencijos pažeidimą), matyti, kad kol kas LAT ir LVAT požiūris skiriasi. LVAT sprendžiant dėl proceso atnaujinimo administracinėje byloje svarbiausia yra ginčo šalių ir ginčo objekto tapatumas nacionalinėje byloje, kurioje prašoma atnaujinti procesą, ir EŽTT byloje, kurioje EŽTT nustatė pažeidimą, o LAT – priežastinis ryšys tarp bylos, kurioje prašoma atnaujinti procesą, ir EŽTT Konvencijos ir (ar) Konvencijos protokolo nustatyto pažeidimo. Tikimasi, kad ateityje nacionaliniams teismams pavyks suvienodinti praktiką šiuo klausimu. Teismams siūlytina praktikoje detaliau paaiškinti, kokiais konkrečiais atvejais asmenys galėtų kreiptis dėl proceso atnaujinimo panašiose bylose.

Literatūra

Tarptautinės teisės aktai, tarptautiniai dokumentai ir Lietuvos Respublikos nacionalinės teisės aktai

1. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencija, iš dalies pakeista protokolais Nr. 11 ir Nr. 14. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 156-7390.
2. Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvencijos Protokolas Nr. 1, iš dalies pakeistas Protokolu Nr. 11. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 156-7391.
3. Council of Europe. Recommendation No. R (2000) 2 of the Committee of Ministers to member states on the re-examination or reopening of certain cases at domestic level following judgements of the European Court of Human Rights. Adopted by the Committee of Ministers on 19 January 2000 at the 694th meeting of the Ministers' Deputies. [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <https://search.coe.int/cm/Pages/result_details.aspx?ObjectID=09000016805e2f06>.
4. Civilinio proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 36-1340.
5. Baudžiamojo proceso kodeksas. *Valstybės žinios*, 2002, nr. 37-1341.
6. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo 2016 m. lapkričio 8 d. įstatymas nr. XII-2751. *TAR*, 2016, nr. 2016-26956.
7. Lietuvos Respublikos civilinio proceso kodekso pakeitimo ir papildymo 2011 m. birželio 21 d. įstatymas Nr. XI-1480. *Valstybės žinios*, 2011, nr. 85-4126.

8. Lietuvos Respublikos administracinių bylų teisenos įstatymas. *Valstybės žinios*, 1999, nr. 13-308; 2000, nr. 85-2566; *TAR*, 2016, nr. 2016-16849.
9. Lietuvos Respublikos valstybės garantuojamos teisinės pagalbos įstatymas. *Valstybės žinios*, 2000, nr. 30-827; 2005, nr. 18-572; 2013, nr. 54-2675.

Specialioji literatūra

10. BOLZANAS, D. *Proceso atnaujinimas civilinėse bylose*: daktaro disertacija. Vilnius: Mykolo Romerio universitetas, 2011.
11. BUBNYTĖ, K. *Teismų vaidmuo įgyvendinant Žmogaus teisių ir pagrindinių laisvių apsaugos konvenciją Lietuvoje*. Daktaro disertacija. Vilnius, 2015.
12. DONALD, A.; SPECK, A.-K. The European Court of Human Rights' Remedial Practice and its Impact on the Execution of Judgments. *Human Rights Law Review*, 2019, Vol. 19(1). <https://doi.org/10.1093/hrlr/ngy043>.
13. *The implementation of judgments of the European Court of Human Rights*. Council of Europe, February 2018.
14. KELLER, H.; MARTI, C. Reconceptualizing Implementation: The Judicialization of the Execution of the European Court of Human Rights' Judgments. *The European Journal of International Law*, 2015, Vol. 26(4). <https://doi.org/10.1093/ejil/chv056>.
15. LAMBERT-ABDELGAWAD, E. The Enforcement of ECtHR Judgments. In *Enforcement of EU law and values: ensuring Member States' compliance*, OUP, 2017. <https://doi.org/10.1093/acprof:oso/9780198746560.003.0020>.
16. LAMBERT-ABDELGAWAD, E. Dialogue and the Implementation of the European Court of Human Rights' Judgments. *Netherlands quarterly of human rights*. 2016, Vol. 34(4). <https://doi.org/10.1177/016934411603400405>.
17. De LONDRA, F.; DZEHTSIAROU, K. Mission Impossible? Addressing Non-Execution through Infringement Proceedings in the European Court of Human Rights. *The international and comparative law quarterly*, 2017, Vol. 66(2). <https://doi.org/10.1017/s002058931700001x>.
18. PADSKOCIMAITE, A. Constitutional Courts and (Non)execution of Judgments of the European Court of Human Rights: a Comparison of Cases from Russia and Lithuania. *Zeitschrift für ausländisches öffentliches Recht und Völkerrecht*, 2017, Vol. 77(3).
19. PINTO DE ALBUQUERQUE, P. Réflexions sur le renforcement de l'obligation d'exécution des arrêts de la Cour européenne des droits de l'Homme. *Cour européenne des droits de l'homme: une confiance nécessaire pour une autorité renforcée: dixième colloque international du C.R.D.H.: actes du colloque des 19–20 novembre 2015*. Paris: A. Pedone, 2016.
20. RANDAKEVIČIENĖ, I. Baudžiamojo proceso atnaujinimas kaip priemonė, įgyvendinanti *restitutio in integrum*. *Jurisprudencija. Mokslo darbai*, 2007, Nr. 3(93).
21. SEIBERT-FOHR, A.; VILLIGER, M. E. *Judgments of the European Court of Human Rights: effects and implementation*. Routledge, 2015. <https://doi.org/10.4324/9781315590738>.
22. SICILIANOS L.-A.; KOSTOPOULOU, M.-A. *The individual application under the European Convention on Human Rights. Procedural Guide*. Council of Europe, June 2019.

Praktinė medžiaga

Teismų praktika

Europos Žmogaus Teisių Teismas (EŽTT)

23. EŽTT. *van de Kolk prieš Nyderlandus*, Nr. 23192/15, 2019 m. gegužės 28 d.
24. EŽTT. *Kryževičius prieš Lietuvą*, Nr. 67816/14, 2018 m. gruodžio 11 d.
25. EŽTT. [DK], *Ramos Nunes de Carvalho e Sá prieš Portugaliją*, Nr. 55391/13, 57728/13, 74041/13, 2018 m. lapkričio 6 d.
26. EŽTT. *Jevaišis prieš Lietuvą* (nutarimas), Nr. 74485/13, 2018 m. spalio 11 d.
27. EŽTT. *Činga prieš Lietuvą*, Nr. 69419/13, (teisingas atlyginimas), 2018 m. spalio 9 d.
28. EŽTT. *Kožemiakina prieš Lietuvą*, Nr. 231/15, 2018 m. spalio 2 d.
29. EŽTT. *Laniauskas ir Januška prieš Lietuvą*, Nr. 74111/13 ir 53460/15, 2018 m. rugsėjo 25 d.
30. EŽTT. *Igranov ir kiti prieš Rusiją*, Nr. 42399/13 ir 8 kiti, 2018 m. kovo 20 d.
31. EŽTT. *Hulpe ir kiti prieš Rumuniją*, Nr. 24838/10 ir 4 kiti, 2018 m. vasario 27 d.

32. EŽTT. *Tumeliai prieš Lietuvą*, Nr. 25545/14, 2018 m. sausio 9 d.
33. EŽTT. *Aviakompaniya A.T.I., ZAT prieš Ukrainą*, Nr. 1006/07, 2017 m. spalio 5 d.
34. EŽTT. *Šidlauskas prieš Lietuvą*, Nr. 51755/10, 2017 m. liepos 11 d.
35. EŽTT. [DK], *Moreira Ferreira prieš Portugaliją* (Nr. 2), Nr. 19867/12, 2017 m. liepos 11 d.
36. EŽTT. *Šimkus prieš Lietuvą*, Nr. 41788/11, 2017 m. birželio 13 d.
37. EŽTT. *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą*, Nr. 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 ir 72824/13, 2017 m. gegužės 23 d.
38. EŽTT. *Timar ir kiti prieš Rumuniją*, Nr. 26856/06 ir 7 kiti, 2017 m. vasario 28 d.
39. EŽTT. *Fridman prieš Lietuvą*, Nr. 40947/11, 2017 m. sausio 24 d.
40. EŽTT. *Misiukonis ir kiti prieš Lietuvą*, Nr. 49426/09, 2016 m. lapkričio 15 d.
41. EŽTT. *Naku prieš Lietuvą ir Švediją*, Nr. 26126/07, 2016 m. lapkričio 8 d.
42. EŽTT. *Urbšienė ir Urbšys prieš Lietuvą*, Nr. 16580/09, 2016 m. lapkričio 8 d.
43. EŽTT. [DK], *Vasiliauskas prieš Lietuvą*, Nr. 35343/05, 2015 m. spalio 20 d.
44. EŽTT. *Manic prieš Lietuvą*, Nr. 46600/11, 2015 m. sausio 13 d.
45. EŽTT. *Davydov prieš Rusiją*, Nr. 18967/07, 2017 m. spalio 30 d.
46. EŽTT. [DK], *Centre for Legal Resources on behalf of Valentin Câmpeanu prieš Rumuniją*, Nr. 47848/08, 2014 m. liepos 17 d.
47. EŽTT. *Lalas prieš Lietuvą*, Nr. 13109/04, 2011 m. kovo 1 d.
48. EŽTT. *Cudak prieš Lietuvą [DK]*, Nr. 15869/02, 2010 m. kovo 23 d.
49. EŽTT. [DK], *Verein gegen Tierfabriken Schweiz (VgT) prieš Šveicariją* (Nr. 2), Nr. 32772/02, 2009 m. birželio 30 d.
50. EŽTT. *Armonienė prieš Lietuvą*, Nr. 36919/02, 2008 m. lapkričio 25 d.
51. EŽTT. [DK], *Broniowski prieš Lenkiją*, Nr. 31443/96, 2004 m. birželio 22 d.
52. EŽTT. *Daktaras prieš Lietuvą*, Nr. 42095/98, 2000 m. spalio 10 d.

Lietuvos teismų praktika

53. Lietuvos Respublikos Konstitucinis Teismas. 2019 m. kovo 1 d. nutarimas nr. KT9-N3/2019 byloje 1/2018. *TAR*, 2019, nr. 3464.
54. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. spalio 4 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-324-684/2018.
55. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2018 m. birželio 20 d. nutartis civilinėje byloje Nr. e3K-3-250-915/2018.
56. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2018 m. balandžio 26 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P-29-662/2018.
57. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-364-690/2017.
58. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. spalio 26 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-366-969/2017.
59. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2017 m. gegužės 22 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-248-701/2017.
60. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2016 m. spalio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-8-788/2016.
61. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2016 m. spalio 24 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-404-969/2016.
62. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. liepos 3 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-227-219/2015.
63. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2015 m. gegužės 8 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-335-313/2015.
64. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2014 m. gegužės 28 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P⁷⁵⁶-46/2014.
65. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2011 m. lapkričio 8 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-1/2011.
66. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2010 m. rugsėjo 16 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-404/2010.
67. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2009 m. gegužės 29 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-262/2009.
68. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2009 m. kovo 5 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-2/2009.
69. Lietuvos vyriausiasis administracinis teismas. 2009 m. sausio 9 d. nutartis administracinėje byloje Nr. P⁴⁴²-01/2009.
70. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. gruodžio 16 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-P-6/2008.
71. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. spalio 6 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-7-363/2008.
72. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2008 m. gegužės 30 d. nutartis civilinėje byloje Nr. 3K-3-368/2008.
73. Lietuvos Aukščiausiasis Teismas. 2002 m. birželio 27 d. nutartis baudžiamojoje byloje Nr. 2A-41/2002.

Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme planai ir ataskaitos dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų bylose prieš Lietuvą vykdymo, pateiktos Europos Tarybos Ministrų Komitetui (dokumentai viešai prieinami HUDOCEXEC duomenų bazėje)

74. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme ataskaita dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo byloje *Kožemiakina prieš Lietuvą* (Nr. 231/15) vykdymo, pateikta Europos Tarybos Ministrų Komitetui 2019 m. birželio 21 d.
75. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme ataskaita dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo byloje *Fridman prieš Lietuvą* (Nr. 40947/11) vykdymo, pateikta Europos Tarybos Ministrų Komitetui 2019 m. gegužės 10 d.
76. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme ataskaita dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo byloje *Dainelienė prieš Lietuvą* (Nr. 23532/14) vykdymo, pateikta Europos Tarybos Ministrų Komitetui, 2019 m. gegužės 3 d.
77. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme ataskaita dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo byloje *Matiošaitis ir kiti prieš Lietuvą* (Nr. 22662/13, 51059/13, 58823/13, 59692/13, 59700/13, 60115/13, 69425/13 ir 72824/13) vykdymo, pateikta Europos Tarybos Ministrų Komitetui, 2019 m. balandžio 9 d.
78. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme ataskaita dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo byloje *Jankovskis prieš Lietuvą* (Nr. 21575/08) vykdymo, pateikta Europos Tarybos Ministrų Komitetui, 2019 m. kovo 1 d.
79. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme ataskaita dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo byloje *Šidlauskas prieš Lietuvą* (Nr. 51755/10) vykdymo, pateikta Europos Tarybos Ministrų Komitetui, 2018 m. balandžio 19 d.
80. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme ataskaita dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo byloje *Šimkus prieš Lietuvą* (Nr. 41788/11) vykdymo, pateikta Europos Tarybos Ministrų Komitetui, 2018 m. balandžio 17 d.
81. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme atnaujinta ataskaita dėl Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimo byloje *Vasiliauskas prieš Lietuvą* (Nr. 35343/05) vykdymo, pateikta Europos Tarybos Ministrų Komitetui, 2017 m. spalio 5 d.

Kita

82. Bylos prieš Lietuvą, kuriose vyksta vykdymo procesas. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme interneto svetainė [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrv-atstovas-eztt.lt/page/bylos-pries-lietuva-kuriose-vyksta-vykdyimo-procesas>>.
83. Bylos prieš Lietuvą, kuriose vykdymo priežiūra pabaigta. Lietuvos Respublikos Vyriausybės atstovo Europos Žmogaus Teisių Teisme interneto svetainė [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<http://www.lrv-atstovas-eztt.lt/page/bylos-pries-lietuva-kuriose-vykdyimo-prieziura-pabaigta>>.
84. Pending cases - State by State. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/2-pending-cases-2013-2017-state-by-state/16807b8668>>.
85. Just satisfaction. Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/1-just-satisfaction-global/16807b9250>>.
86. Supervision of the Execution of Judgments and Decisions of the European Court of Human Rights. 12th Annual Report of the Committee of Ministers, 2018, Council of Europe [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/annual-report-2018/168093f3da>>.
87. Guide for the drafting of action plans and reports for the execution of judgments of the European Court of Human Rights. Directorate General Human Rights And Rule of Law Directorate of Human Rights Department for the Execution of Judgments of the European Court of Human Rights. Series «Vade-mecum» n°1 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. birželio 26 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/guide-drafting-action-plans-reports-en/1680592206>>.
88. Round Table on “Reopening of proceedings following a judgment of the European Court of Human Rights”, Strasbourg, 5-6 October 2015, Conclusions [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=09000016805921a0>>.

89. Compilation of written contributions on the provision in the domestic legal order for re-examination or reopening of cases following judgments of the Court, DH-GDR(2015)002REV, Steering Committee for Human Rights (CDDH), Committee of Experts on the Reform of the Court (DH-GDR), Strasbourg, 31 March 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680654d4f>>.
90. Overview of the exchange of views held at the 8th meeting of DH-GDR on the provision in the domestic legal order for the re-examination or reopening of cases following judgments of the Court, DH-GDR (2015)008 Rev, Steering Committee For Human Rights (CDDH), Committee of Experts on the Reform of the Court (DH-GDR), Strasbourg, 12 February 2016 [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. liepos 1 d.]. Prieiga per internetą: <<https://rm.coe.int/CoERMPublicCommonSearchServices/DisplayDCTMContent?documentId=0900001680654d5a>>.
91. Seime – tarptautinė diskusija apie Europos Žmogaus Teisių Teismo sprendimų vykdymą Lietuvoje. 2017 m. lapkričio 13 d. pranešimas žiniasklaidai [interaktyvus. Žiūrėta 2019 m. liepos 5 d.]. Prieiga per internetą: <https://www.lrs.lt/sip/portal.show?p_r=119&p_k=1&p_t=252548>.

The Reopening of Proceedings After The Judgment of the ECtHR in Cases Against Lithuania

Nika Bruskinė

(Vilnius University)

S u m m a r y

This article begins with an analysis of the Lithuanian legal regulation on the reopening of domestic proceedings in civil, criminal, and administrative cases after the ECtHR finds a violation of the Convention and/or Protocol in cases against Lithuania. Next, the author discerns the categories of the cases wherein the reopening of domestic proceedings after the judgments of the ECtHR is not necessary or impossible. The author proceeds to the categories of the cases wherein the proceedings can be reopened and names the subjects who are empowered to ask for a reopening. Some difference in the approach taken by the Supreme Court of Lithuania and the Supreme Administrative Court of Lithuania is noted in this regard. Last, the author discusses the time limits set forth under the domestic law to ask for a reopening, as well as the case law of the Supreme Court, which renews these time limits. The case law of the Supreme Court of Lithuania demonstrates that the court, seeking to ensure the true protection of the rights, applies law by analogy or even interprets the law *contra legem*.

Proceso atnaujinimas po EŽTT sprendimų bylose prieš Lietuvą

Nika Bruskinė

(Vilniaus universitetas)

S a n t r a u k a

Straipsnyje nagrinėjamas Lietuvos teisinis reguliavimas dėl proceso atnaujinimo civilinėse, baudžiamosiose ir administracinėse bylose, EŽTT konstatavus Konvencijos ir (ar) Konvencijos protokolo pažeidimą bylose prieš Lietuvą. Straipsnio autorė išskiria bylų kategorijas, kai proceso atnaujinti po EŽTT sprendimo nėra būtina ar galima. Toliau autorė tiria atvejus, kai procesas gali būti atnaujinamas, ir nurodo subjektus, kurie turi teisę kreiptis dėl proceso atnaujinimo. Kartu autorė pažymi tam tikrą skirtingą LAT ir LVAT požiūrį į proceso atnaujinimą. Galiausiai autorė aptaria nacionalinėje teisėje nustatytus terminus kreiptis dėl proceso atnaujinimo. Straipsnyje išnagrinėta LAT praktika parodo, kad LAT, siekdamas užtikrinti tikrą žmogaus teisių apsaugą, kartais taiko įstatymo analogiją ar net aiškina teisę *contra legem*.